

Îndatorați la o comemorare. Ioan Petric (+1903-2003)

Dacă ne-am fi permis ignorarea unor obișnuințe consacrate, titlul lucrării de față ar fi fost asemenea celor de pe cărți manuscrise sau tipărite în evul mediu:

CUVINTE ADEVĂRATE DESPRE
MULTMERITATUL IOAN PETRIC,
PROTOPOP A TREI TRACTURI ORTO-
DOXE ARDELENE ÎN ANI DE RĂSCRUCI
PENTRU NEAMUL ROMÂNESC,
PE CARE-L PUTEAM CINSTI DOAR
PRIN CUNOAȘTEREA FAPTELOR SALE,
LA ÎMPLINIREA UNUI SECOL DE
CÂND A FOST DAT PĂMÂNTULUI

Cu titlu de contribuție la una dintre viitoarele istorii despre oamenii care și-au dedicat viața existenței și devenirii semenilor, din coroborarea /însumarea/ valorificarea cărora trebuie rescrise numeroase pagini din istoria cea mare a românilor, propunem un text unde, în primul rând, vom semnala informații noi despre subiectul nostru, păstrate în câteva conexiuni inedite între fapte, aparent bine cunoscute, capabile să reconstituie detalii din existența unui anume grup, să contribuie la completarea¹ unui tablou mai exact al secvențelor relevante pentru spațiul și timpul vizat.

Preocuparea noastră pentru procesul de formare a diverselor tipuri socio-ocupationale postpașoptiste, cu deosebire a intelectualității românești transilvane, aceasta deja manifestă, ne-a stimulat și ne-a ajutat în prezentul demers. Interesul pentru acest subiect a fost provocat și de concluziile care ni s-au impus la capătul unor ample cercetări arhivistice privind organizarea și funcționarea structurilor locale ale Bisericii Ortodoxe Române din Ardealul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Raportându-le la anvergura evenimentelor timpului, exceptând pe liderii consacrați de istoriile evenimentale, am apreciat ca personalități cu adevărat remarcabile doar pe câteva dintre cele întâlnite aici. Chiar dintre ele, unele (prea multe) au fost - cel puțin - ocolite în toate abordările la care obligă cunoașterea componentelor esențiale ale realităților românești.

Nevoia de a "lumina" existența particular-profesională și social-națională a unor personaje semnificative s-a dovedit grevată adeseori de cenzura sau auto/cenzura politică, dar și cultural-individuală. Adeseori ne-a lipsit exercitiul modern de a ne reprezenta acțiunile lor (cel puțin) asociate unor importante, fie și nespectaculoase, evenimente.

Una dintre personalitățile remarcabile, care corespunde tuturor rigorilor pentru a fi repusă în discuție și apreciată cum se cuvine, este Ioan Petric, asupra activității căruia ne-am oprit și până acum, dacă nu îndelung, cel puțin în două ipostaze, în care a fost net superior mult mai des pomeniților săi contemporani. Este vorba despre lucrări desfășurate în funcția de protopop într-un mediu extrem de neprielnic, plin de piedici și "alunecos", în care a înregistrat, totuși, nesperate rezultate pozitive, imediate sau cu efecte pe termen lung. Fără nici o îndoială, el este un tip reprezentativ, exemplar, pentru cei pe care - fără a fi un grup compact - i-a ilustrat.

Afirmațiile acestea nu sunt un gen de elogii conjuncturale (centenare) explicabile; tratarea de mai jos, precum și documentele invocate vor dovedi acest lucru. Întâi, pentru că - preocupată de credibilitatea afirmațiilor lansate și, nu în ultimul rând, de echilibrul dintre aprecieri dictate de simțăminte și adevărul conținut în fapte - nu-l socotim pe Ioan Petric un personaj din "*galeria celebrităților naționale*"; el nu a fost un Andrei Șaguna sau George Baritiu și nu poate fi invocat "la concurență" cu aceștia nici măcar într-un moment comemorativ.

Dar, într-un astfel de moment, și nu numai, pot fi puse în discuție întrebări de tipul: ce rol au avut în evoluția societății românești transilvane "personajele de nivelul doi", cum trebuie socotit subiectul rândurilor de față, într-o structură cu 4-5 niveluri², cât de necesare (indispensabile) au fost ele pentru punerea în practică a programelor celor mai activi și importanți lideri români, cum și-ar fi putut desăvârși aceștia (dacă ar fi putut, și în ce măsură ?!) fără sprijinul lor propriile proiecte majore, dacă lipsa unor astfel de personaje intermediare, între vârful și baza societății, nu ar fi zădărnicit cele mai generoase idei etc. ?

Ioan Petric

În cazul lui Ioan Petric, personal, am fost frapată de calitatea numeroaselor sale întreprinderi ca protopop, de demnitatea "*omenescului oarecare*" din viața sa, de însușirile individuale puse în evidență de-a lungul anilor: puterea de muncă, tenacitatea, tactul în cultivarea relațiilor cu parohii sieși subordonați și cu autoritățile, naturaletăa încrederii nestrămutate în adevărul ideilor pe care le slujea și al obiectivelor ce trebuiau îndeplinite întru "*crescerea nației*", toate acestea subsumate unei existențe dintre cele mai firești, cuminti și responsabile.

Să reamintim aici - pentru a-i dovedi tactul sus invocat - circulara unde-și mustră subordonații care, plângându-se de asuprirea lingvistică a conaționalilor, ei înșiși nu aveau comportamentul firesc de a vorbi limba română... în propria casă. Indignarea sa, temeinic motivată după "*vizitațiunea*" (anunțată) din acest perimetru (tractul Trei Scaune), care, de altfel, îi era foarte bine cunoscut, indignare justificată și bine explicitată, putea avea tocmai efectul invers, acela de a-i îndepărta de matca lor pe "*cei aspru certați*". "*Protopopul-psiholog*" simțea că e nevoie de o altă cale - o și găsește - pentru a-și optimiza mesajul, și se concentrează asupra formei în care își prezintă constatările de fond, care, de altfel, rămân revoltate și revoltătoare. Astfel, el își dublează tonul vehement cu propunerea unor soluții concrete, capabile să împace aspirațiile românești și starea de fapt din zonă, cum vom vedea mai jos. Chiar și textul său împotriva băutorilor de rachiu, altfel total dezaprobat, pare pe alocuri împăciuitor. Dar el doar "*îmblânzește*" blestemele și îngrozitoarele pedepse apocaliptice care apar adesea în astfel de publicații, în stare să-l sperie pe un betiv și să-l îndepărteze definitiv de o potențială recuperare, ceea ce, în lumea reală nu era soluția dorită și care, în nici un caz nu se înscria în programul susținut.

O remarcabilă performanță a sa, pregnant vizibilă în documentele publicate deja, se referă la crearea celor mai bogate, inteligente, corecte, stăruitoare și numeroase inventare de bunuri ale bisericilor din parohiile protopopiatelor conduse de el (1854-1873)³. Dovezi ale unei gândiri bine organizate, pe care o poseda prin natura sa, prin educație și prin sentimentul immanent al responsabilității, ele s-au dovedit factori eficienți în revelarea și constientizarea valorii practice a "*averilor*", dar și a documen-

telor, cultivând și respectarea măsurilor șagunice pentru ordonarea vieții administrative. Astăzi, pe lângă valoroase instrumente necesare revendicării și prezervării bunurilor, sunt surse importante în cercetarea istorico-socială, inclusiv a statutului material și a caracterului oamenilor epocii, cel puțin ca "*benefactori*".

Momentul numirii lui Ioan Petric ca protopop al Hidvegului ne-a oferit posibilitatea de a stăruii (în anii anteriori) și asupra unor informații documentare convingătoare despre modul de viață din mediul său oficial-ecclesial, al unor tipuri de lideri modești și al comunităților locale cu un specific bine conturat, pline de semnificații pentru mentalitatea epocii - de exemplu, pentru ideea de democrație într-un for electoral condus chiar de el și în care era interesat în cea mai mare măsură⁴, atunci fiind ales administrator al celui de-al treilea protopopiat.

Intervenția de față, segmentând o viață tocmai pentru a proiecta mai vizibil imaginea integrală a unei personalități, rememorând, reinterpretând sau oferind informații noi, are valoare de omagiu. Alte documente apoi vor completa o tematică mult dezvoltată, sub semnul unei provocări pentru restituirea "dinastiilor" specifice de intelectuali transilvani sau a portretelor pentru o pasionantă (pentru noi) tipologie socio-ocupatională de români post-pașoptiști. Nu avem nici o îndoială că astfel vom înțelege ce s-a petrecut cu adevărat în satele și orașele transilvane, de ce și în ce condiții au participat românii la acte convergente cu manifestări de incontestabilă dimensiune europeană, cum au contribuit la pregătirea făuritorilor Marii Uniri, în spiritul, ideologia și în cadrul restructurărilor politice ale spațiului mondial, cu deosebire ale Europei.

Documentele folosite de noi provin, în principal, din două surse: Arhiva curentă a Mitropoliei Ardealului⁵ și Arhiva Muzeului Primei Școli Românești din Scheii Brașovului. Deși numeroase, unele cunoscute, suntem îndreptățiți să afirmăm că ele au rămas în stadiul de enunțuri, referințe interesante, compatibile cu o plăcută lectură, nicidecum valorificate. Dovada este aceea că, de-a lungul unor decenii care și-au recuperat multe dintre personalitățile ce le-au conturat trăsăturile esențiale, Ioan Petric a continuat să fie un nume "*printre altele*", fără a-și fi câștigat până acum locul meritat în galeria oamenilor de necontestată eficiență ai secolului în care societatea românească transil-

vană a cunoscut dezvoltarea cea mai spectaculoasă.

Am pornit în cercetarea noastră de la documente administrative bisericcești, cu pronunțat caracter oficial, dar marcate de indubitabile particularități individuale ale protopopului și ale mediului său de viață și de activitate. În chipul cel mai fericit s-a adăugat acestora textul cu amintirile de octogenar ale însuși personajului studiat, și acum⁶ comemorat, despre a cărui existență știam deja din anul 1980⁷, precum și alte documente din același fond, cu deosebire scrisori de familie, donate muzeului brașovean de urmași ai protopopului *“pentru a fi folosite cândva”*. Ele sunt interesante, firește, în primul rând, prin *“ceea ce ne spun”*.

Autobiografia însă, fiind scrisă *“în cel de-al 86-lea an al vieții”*, reflectă în chip impresionant și devenirea autorului, amneziile și succesele neuitate, dăruirea și credința sa în putința de a lupta, ceea ce a și făcut, pentru *“mai binele neamului”*. Documentarul său prezintă cazuri obiective, limpezi sau viciate prin trecerea timpului. Și este mai mult decât atât: se adresează afectului și minții deopotrivă, logicii, cunoștințelor anterioare, lărgeste aria de interes, trimite la nuanțe care altfel pot scăpa ușor chiar și unei observații avizate. Lansează și detalii noi, unele inexacte (în mod explicabil), dar poartă amprenta dramatismului *“memoriei subiective”* și rămâne cea mai elocventă sursă pentru revelarea *“esențialului”* necrostit, ori chiar mai presus de cel mărturisit, selectat după criterii doar bănuite de noi azi. Prezentate relaxat, ne și întrebăm dacă ele fuseseră uitate sau *“lăsate în adormire”* anume pentru mai târziu? Printr-o lectură *“activă”* am simțit în ele o adevărată reflexie a realității și apăsarea unor *“nerecunoștite”* pe care Ioan Petric, conștient de toate, le-a purtat cu sine în timp.

Căci, ce altceva face aici, prin enumerarea bisericilor și a celorlalte edificii realizate pe vremea păstoririi sale protopopești, decât și o târzie rememorare (acuzatoare?)? Câți dintre cei ce s-au ocupat de acest subiect, în vremea sa și chiar în zilele noastre, nu au *“uitat”/nu “uită”* mereu să menționeze strădania sa, tocmai cu prilejul numeroaselor aniversări, evocări etc. ale acestor edificii? E drept că ele s-au realizat într-o epocă dominată de politica majoră (și de detaliu) în special a Episcopului Andrei Șaguna. Dar, Ioan Petric, mereu uitatul protopop, a fost cel ce s-a risipit în cele mai tracasante, migăloase și neplăcute acțiuni, trăindu-și viața în contact direct și dureros de concret cu

greutățile ivite în calea împlinirilor demne de o perpetuă amintire. Am dat doar un exemplu, din prea multe altele. Chiar mai grav și mai semnificativ mi s-a părut când am constatat că, într-o numită *“monografie”* a satului Vâlcele, cu tentă de cercetare *“contemporană”* a unor realități locale, nici nu se specifică existența acolo, cândva, a sediului unuia dintre cele mai active protopopiate românești ortodoxe și prezența unuia dintre cei mai eficienți protopopi - Ioan Moga, rudă prin alianță cu Ioan Petric, și el un mogaian bine plasat în echipa șaguniană, e drept, o carență tot mai convingător înlăturată în zilele noastre.

Numeroasele confirmări ale unor împliniri - reale, declarate și reconfirmate, fie și implicite, care nu i-au fost întru totul refuzate - sunt și ele conștientizate de Ioan Petric. Fotografia sa de la maturitate este o dovadă a atitudinii omului cu sentimentul imanent al unor realizări de necontestat, de care nu se îndoia că-i aparțin. Dar aceasta nu poate denatura, cel puțin în atenta noastră lectură, fondul principal de trăiri păstrate în subconștient, până la devoalarea lor în aceste memorii, dar redede la o *“temperatură aproape rece”*, ca proiecție a senectuții, a renunțărilor sau a depășirii deșertăciunilor, când toate se dovedesc deșertăciuni!

Nu putem ști câte din frustrările sale remanente, și nemărturisite nici acum, mai ales pentru că beneficiau de aparența unor fapte de mult depășite, or fi rămas necrostite chiar și față de membrii familiei, de-a lungul deceniilor pe care le-a trăit (multe *“cât un secol”*). Scrisorile de familie pe care le-am citit ne fac să credem că ele nici nu trebuiau să se întruchipeze în cuvinte pentru a fi înțelese de cei ce-i erau aproape. Când le-a încredințat hârtiei, a făcut-o ca și când nici n-ar fi existat, *“pierdute”* printre rânduri și printre diverse alte fapte, descoperite doar de cei ce știau/știu mai mult decât se spunea/se spune. Chiar și gestul de *“a da samă”* în acest mod, îl face la un moment anume - cel al bilanțului! - în primul an al noului secol (1901), și cu destinație specială, pentru urmașii direcți, exemplarul pe care-l cunoaștem fiind adresat nepotului sau *“Aurel Popescu, doctorand în drepturi”*. Totuși, începutul manuscrisului are valoarea unui program intelectual-patriotic: *“Eu cred că este o datorie morală, ca fiecare om să-și facă o dare de seamă de faptele sale în viață, lăsând posterității o urmă despre existența sa în lume”*.

În acest context transilvan postpasoptist, recuștinem nevoia clarificărilor ce trebuie să pună în termeni științifici relația dintre memoria personală și istorie, raportul acestora cu ceea ce se reține, de ce, când și mai ales cum. Noi contăm pe faptul obiectiv că, prezentate ca niște surse a căror neutralitate ne-o garantează atât trecerea timpului, cât și caracterul administrativ al unora, puse unele lângă altele sau față-n față, documentele noastre variate, dar și numeroase pot contura la alte dimensiuni "întimplări" aparent oarecare, esențiale însă pentru cunoașterea unui/acestui personaj - model, stimul și posibil etalon în mediul pe care l-a cultivat.

Nu este un secret pentru cercetătorii arhivelor că "Autobiografia" se realizau cu prilejul oricărei cereri de "punere în funcție" și numeroase astfel de documente se mai păstrează în diferite fonduri. Cele mai ample prezentări ale biografiei lui Ioan Petric, cunoscute nouă până acum - chiar și după lectura atentă a "Biografieii" din anul 1901 -, se află în dosarele constituite pentru numirea sa ca protopop, mai ales cele pentru primul protopopiat care i-a fost încredințat, "*al doilea al Brașovului*". Următoarele sunt mai sumare pentru că ele le-ar fi repetat, în același for, pe cele anterioare. Nu de mică importanță pentru documentarea noastră s-au dovedit reportajul prilejuit de retragerea sa din funcție (1902) și, după foarte puțin timp, necrologul său și cele ale altor membri ai familiei⁸. De fapt, toate documentele, fie și cele cu caracter strict profesional, sunt "*mărturii de viață*" socială și personală a celui ce le-a alcătuit dar și a altora, dovezi despre împrejurările pe care "*le-a petrecut*" și pentru cei cu care a fost în relații (diverse): dușmani, prieteni, persoane oarecare, toate constituindu-se în surse fundamentale pentru reliefaarea existenței complexe a unui om referențial pentru statutul său, a lui Ioan Petric. Aici, în acest context, el rămâne subiect unic, noi putându-ne reproșa doar nedreptățirea sa prin lipsa mijloacelor de a-l prezenta în întreaga sa configurație.

Biserica din Râșnov

IOAN PETRIC s-a născut în anul 1816, la Râșnov, ca fiu al parohului locului (tot) Ioan Petric, unde a urmat și primii ani de școală, continuată la Iohannul Vechi și școlile normale din Brașov. La cererea tatălui său, Nicolae Baiul, fiul fostului protopop Bratu din

Zărnești și fost "*amplouai*" la Tezaurariatul din Sibiu, l-a dus la Blaj împreună cu Nicolae și Ioan Baiul "*unde se afla în retorică Ioan Bran de Lemeny*" și a urmat un an la "*școala elementară*". La îndemnul expres al Episcopului Vasile Moga, prieten al tatălui său, acesta îl aduce la gimnaziul romano-catolic din Sibiu, timp în care episcopul "*l-a ținut la sine (s.n.) până la terminarea studiilor gimnaziale*". Din anul 1834 a urmat studii filosofice și juridice la Cluj. După moartea tatălui său, tocmai pentru a-l înlocui pe acesta, a fost invitat de Vasile Moga să se îndrepte spre cariera preoțească și a devenit teolog. Doar că pentru acest post va fi hirotonit fratele său, Radu "Rudolf" Petric. De ce? Pentru că lui i se deschisese cu totul alte perspective: tocmai făcuse cunoștință cu o strănepoată a episcopului, fiica "*comersantului*" G. Onițiu din Sebeș-Alba. Mereu preocupat (prea mult !?) de soarta rudelor sale, episcopul și familia sa, apreciindu-i sincer și interesat calitățile, i-a "*oferit de ție (pe strănepoata episcopului n.n.), dacă me va alege poporul din Brașovul vechiu (s.n.), de unde promovase protopop Petru Gherman la Biserica Sf. Nicolae din Scheiu*", scrie la 86 ani Ioan Petric. Mărturisirea lui de la bătrânețe, și avem motive să credem că o făcuse cu naturalețe întotdeauna, referitoare la condiția care i s-a pus pentru a i "*se da fata lui G. Onițiu*", este (aproape) compromițătoare pentru zilele noastre. Pentru politica național-socială a acelor ani nu era, era chiar un comandament național, motiv suficient ca ea să apară în mărturisirea bătrânului protopop cu atâta sinceritate. S-a înscris la concurs, a fost acceptat de "*popor*", iar în 17 iulie 1838 a fost "*hirotonit cu singhelie*" (nr. 354) pentru parohia "*Brașov, Bolgarseg-Suburbiul de Jos*", ca în 10 noiembrie 1840 să fie sfințit duhovnic. Dacă acestea au fost împrejurările din viață personală, ele sunt aduse la un alt nivel în istoria lui George Barițiu: "*Popasu, Petric și av. Ioan de Lemeni erau trei profesori chemați și așezați acolo (la Brașov n.n.) de la Blaj (de Vasile Moga, n.n.)*" ca reprezentanți ai "*intelighentei superioare române*"⁹.

La câteva zile după ce ajunsese la Brașov a murit protopopul Ignatie Carabet și, în urma schimbărilor ce s-au produs atunci, va ajunge, după abia un an, la Biserica "Sfântul Nicolae", unde a preotit între anii 1839-1902 (el spune 1901). În condițiile în care românii din Scheii Brașovului, copiiind un model săsesc "*clasic*" - mai agresiv la Sibiu, cu efecte antiromânești îndelungate - impuseseră până acum restricții

la ocuparea unor posturi importante pentru "nescheieni", relația sa cu episcopul și negustorii din Sebeș-Sibiu-Schei a făcut posibilă eludarea acestui "obicei" local. În anul 1841 semnează ca "paroh și catehet"¹⁰, în anul 1844 devine protopresbiter onorar, protopop c numit și la vremea revoluției pașoptiste, titlu pe care Andrei Șaguna nu da semne a-l fi recunoscut vreodată, dar pe care nici nu l-a negat în mod expres. În ianuarie 1850 autentifică acte în calitate de "Administrator 1-ului protopopiat al Brașovului"¹¹. Pe coperta cărții la care colaborează în anul 1854, nominalizându-și funcțiile care-i însoțesc numele de prim coautor, îl regăsim ca "Ioan Petric, paroh și v. protopop de legea răsăriteană". În anul 1857 este ales/numit protopop al tractului II al Brașovului, ulterior și al Trei Scaunelor (1861) și al Hidvegului (1868), pentru diverse perioade.

S-a pensionat "în onoruri" la 9 decembrie 1902, când i-au fost nominalizate numeroase calități legate de activitatea sa la Asociațiune (donator a 100 fl. și altele), de creator de burse și fundații pentru școlari etc., sau de donator de cărți pentru Conferințele preoțești (învățătorești) -216 volume legate în piele și 504 broșuri, donație pe care însuși o descrie ca pe o mare realizare, păstrată și acum în fondurile Muzeului Școlii Românești din Schei¹². La moartea sa - 3 ianuarie 1903 - în necrolog se face o sinteză impresionantă: 64 ani paroh și 44 ani protopresbiter. Trăise 87 ani! În perioada interbelică, o stradă din Brașov, de lângă zidul Cimitirului, se numea "str. Protopop Ioan Petric"¹³.

Începuturi brașovene; Ioan Petric și școlile românești.

În lunga sa existență brașovcană, îl găsim pe Ioan Petric implicat în întâmplări oarecare, dar și în miezul unor evenimente importante pe care le trăia societatea românească atunci, acolo. Înșiruirea unora nu-și propune să supradimensioneze aceste fapte, dar însumarea lor poate întregi contururile unei vieți petrecută întotdeauna în miezul a ceea ce era cu adevărat esențial. Explicitarea unor activități aparent cunoscute, bine prezentate în contextul în care s-au desfășurat, urmează să fie elemente provocatoare pentru deschiderea unor noi perspective, favorabile înțelegerii realităților timpului, al personajelor creatoare de evenimente, al tabloului "rotund" pe care ne și propunem să-l avansăm. Beneficiem și de com-

pletările pe care ni le oferă memoria unui om care a fost nu doar "însuși față" la cele ce s-au petrecut, ci și "parte", și după cum ușor se poate observa, a simțit "uitarea" așternută peste faptele sale mai puțin spectaculoase, dar de neînlocuit. De exemplu, din momentele creării Gimnaziului, sunt mereu invocate secvențele majore, epatante, de domeniul confruntărilor național-politice, iar acestea l-au favorizat pe Ioan Popazu¹⁴. La rândul său, Ioan Petric a avut un loc demn de reținut în înfăptuirea acestui edificiu național, mai ales și pe palierul faptelor concrete, chiar dacă aparent minore, indispensabile.

În vremea mogăiană

În condițiile în care documentele conzistoriale sibiene dinainte de martie 1849 au fost arse de către generalul Bem, în stradă, în fața sediului episcopesc românesc de la Sibiu, pentru cercetătorii arhivelor sibiene Ioan Petric apare "printre ceilalți", în activități "brașovene" pentru care nu era "cap de afiș". Din ipostaza pe care ne-o oferă stadiul actual al cercetărilor istoriei sud-estului transilvan, merită să ne oprim asupra unora dintre acestea. Ne interesează implicarea sa în problemele școlare, cu deosebire în magistrala și multdiscutata realizare a brașovenilor, când au creat acel prim gimnaziu românesc aici, episoade din care istoriile de circulație - tributare unei păgubitoare memorii șaguniene exclusiviste - l-au ocolit până în zilele noastre, cum sugeram mai sus. Relația sa de familie cu mogăianii i-o fi folosit până în anul 1850, dar l-a și dezavantajat ulterior, în mod nejustificat și nu din contactul direct cu noul episcop, mogăianii tineri cu merite reale devenind colaboratori de bază ai lui Andrei Șaguna și Ioan Petric se regăsește printre aceștia.

Pentru început, ni s-a părut interesant să observăm dacă în acest adevărat război-spectacol din jurul gimnaziului brașovean, cu o miză excepțională de la începuturile proiectelor ce-l aveau în vedere, se produc schimbări, pe fondul venirii celor doi trimiși ai lui Vasile Moga, când însăși repartizarea lor aici era rezultatul unei stări mult mai complexe decât ...numirea unor tineri preoți la bătrânele biserici ortodoxe (din și mai vechia (și complicată) comunitate ortodoxă brașovcană. Ne-am aplecat asupra a două scrisori similare: prima din anul 1834 și a doua din anul 1838. Cea de-a doua este redac-

ată aproape concomitent cu venirea la Brașov a tinerilor *"intelighenți"*.

Ca bază de plecare a scrisorii din anul 1838 era cea din anul 1834, din care se preia (aproximativ) același text, reluându-se solide argumente, și chiar expresii, anterioare. Doar că acum se înregistrează și niște modificări. Unele țin de modul în care se reconstruiește exprimarea insistenței și persuasiunii din demonstrația desfășurată, de extensia sa ori de stil și redactare (completarea argumentelor, sistematizarea lor etc.). Dar, cel puțin două chestiuni ies din rutina scripturistică de până acum, ceea ce ne îndreptățește să credem că noua generație de intelectuali, cei doi reprezentanți ai *"intelighenței române"*, cum i-a numit George Barițiu pe Ioan Popazu și Ioan Petric, au fost un stimul pentru modernizarea și chiar radicalizarea opiniilor și a modului de comunicare, chiar și al celor ce i-au precedat. Stilistic, este vorba despre inserarea unor expresii mult uzitate de noua generație, în cercurile *"umanistice"*, *"școlite"*, în *"poeziile dedicatorii"* etc: *"O! ce pagubă mare pentru tinerețea națională! O! ce scădere nespusă pentru binele de obște!"*¹⁵.

Cea mai importantă - previzibilă și explicabilă - schimbare s-a produs când în scrisoarea din 24 iulie 1838 s-a renunțat definitiv la vechea denumire a viitoarei instituții de învățământ, cea de *"gimnaziu național greco-ortodox"* (cum apare în mod curent în anul 1834). Sub forma sus pomenită, denumirea putea fi o precizare a confesiunii românilor pentru care se pregătea școala, dar era și producătoarea, sau dovada, unor stări conflictuale dăunătoare sau, cel puțin, echivoce. În documentul din anul 1838 singurul nume vehiculat a fost cel de *"gimnaziu național greco-român"*, când nu se folosea prescurtarea cu vechile sau noile *"școli românești"* sau *"Gimnaziul românesc"*¹⁶. Cine cunoaște lunga dispută între ortodocșii greci și români din Brașov recepționează la adevărata sa dimensiune această precizare în exprimare. Dacă și în documentul anterior (1834) se pronunțase numele de *"gimnaziu greco-român"*, să observăm că de aici lipsea cuvântul *"național"*. În anul 1838 prin sintagma *"Gimnaziu național greco-român"* se includ toți termenii care puteau revela conținutul dorit al noii instituții.

Chiar dacă necontestatul *"înfăptuitor"* al Gimnaziului (șagunian) a fost și este receptat și astăzi Ioan Popazu, și a fost realizat multi ani mai târziu și în împrejurări istorico-politice radical schimbate, nu se poate face abstracție

de faptul că tinerii aduși de Vasile Moga la Brașov au avut efectul pe care hătrânel episcop îl și dorca: reactivarea/activarea gesturilor curajoase și complexe pentru realizarea unor programe, în totul pentru propășirea neamului. Dar este indispensabil să subliniem că racolarea lor nu poate fi separată de manifestările politico-revendicative (singulare și insuficient coordonate, dar un posibil început promițător) ale Episcopului Vasile Moga¹⁷, care au culminat cu memoriul din 18 iulie 1837, trimis Dietei, citit și respins în anul 1838. Va înainta un altul în 20 septembrie 1839 și-l va trimite la Curtea din Viena. Memoriile au rămas fără efecte, unul chiar fără răspuns, dar sunt un simptom incontestabil al unei conștientizări a realităților vremii, a cărei caracteristică regretabilă, chiar stridentă, este -mai pregnantă decât respingerea lor- lipsa susținerii sale tocmai din partea protopopilor, ca *"îmăintestători"* locali. De la ei, cei ce funcționau la acea dată, cerea și aștepta episcopul susținere. Dar chiar și în revigoratul an 1837 ei nici n-au trimis propuneri cu revendicări pentru a fi înaintate dietei din 15 aprilie, pe care episcopul li le ceruse în mod expres încă din 26 februarie.

Acestea erau condițiile concrete în care avea nevoie Vasile Moga, Biserica noastră, poporul întreg, de tineri capabili să înțeleagă nevoile momentului și să poată răspunde acestora. De aceea va trimite chiar el tineri la școli în străinătate (puțini, din resurse prea modeste) în diverse moduri, și va aduce din străinătate pe cei deja școliti, cum a fost și Ioan Petric.

Urmașul lui Vasile Moga, Andrei Șaguna, pentru a-și ocupa locul de frunte în toate domeniile de activitate bisericească și națională transilvană, nu are nevoie de *"amnezii"* față de realizările, sau măcar de bunele intenții ale înaintașului său. Strădaniile mogăiene se vor regăsi, unele se vor împlini, în timpul lui Andrei Șaguna, când însă și condițiile socio-politice, apoi și economice, deveniseră mai favorabile. În plus, noul episcop, la început și tânăr, dispunând și de un potențial personal mult superior, știa să cultive aceste noi stări. Din mai multe cazuri particulare, inclusiv al lui Ioan Petric, acreditarea ideii că Andrei Șaguna i-a "ocolit" (cel puțin) pe toți mogăianii, trebuie reconsiderată. Noul episcop nici nu dispunea, la început, de alți intelectuali decât de cei pe care i-a "moștenit"; putea doar să facă o selecție, să-i rețină pe cei buni și pe cei promițători și necompromiși, printre care s-a remarcat și Ioan

Petric, păstrat și avansat, apărat, girat și încurajat de noul ierarh.

În anul 1841 Ioan Petric a ajuns "parte adversă" față de slujitorii și susținătorii școlilor românești brașovene, alături de protopopul Petru Gherman, în împrejurări ce țin de interesele omenesti, de concurență obișnuită printre slujbașii unei comunități: parohii doreau să beneficieze de o răsplată mai substanțială a strădaniilor lor în "Biserica și școala" (de mărirea retribuției), iar "obștea românească țivilă" și profesorii se considerau frustrați de astfel de cereri¹⁸. Motivațiile care se folosesc drept justificare a intervenției lor revendicative, detaliate și credibile, nu privesc doar starea lor; ele sunt de un interes deosebit pentru cunoașterea cursului unor vieți și activități prea simplificate în bagajul nostru de cunoștințe și în înțelegerea contemporană, fie și în percepția celor cu preocupări în domeniu, care prin astfel de dezvăluiri ar putea fi provocați la reluarea și adâncirea studiului. Conflictul declarat fusese de notorietate în mediile implicate. S-a stins și prin rezoluția unei "înștiințări"¹⁹ venită de la Guberniu, cu nr. 13088 în anul 1843, care cerea rezolvarea conflictului prin "reprezentarea" bisericii, formată dintr-un protopop - Ioan Popazu - și doi "părinți" - Petru Gherman și Ioan Petric -, precum și 12 bărbați parte mirenească. Se invocau aici până și "puncte regulative" din anul 1797 cu paragrafele corespunzătoare. În orice caz, documentul se încheia cu o Hotărâre ce comunică: "(...) spre mulțumirea și odihna sfințiilor sale, precum și depărtarea de la orice fel de alte pretenții sub ori ce titlă, pentru oareșicare remunerație și pentru ca să îngrijască mai cu mare râvnă pentru întemeerea tinerimii în relighie și moral (...) s-au aflat cu cale a să hotărî fitecărui paroh în viitorime o rebonificație de cvartir parohial în 120 fior. (...) însă cu acea luminată deslușire, că această rânduială să nu facă nici cea mai mică prejudecare pomenitelor reversuri (angajamente n.n.) și vechiului obicei (...)".

Oricum, conflictul pare a nu se fi exacerbât și ca efect al atitudinii lucide și pragmatice a Conzistoriului de la Sibiu, care nu se putea desolidariza de cei mai promițători colaboratori ai săi, care vor și confirma nădejdiile pe care le-au hrănit printre superiori. În chiar anul 1843, Ioan Petric va primi de la cam aceeași curator și reprezentat (foști contestatari) un document pe care îl va folosi ca argument pentru buna sa purtare în parohie, necesar avansării:

"ATTESTAT!, Precum că Părintele Ioan Petric, fostul paroh în Brașovu vechi, iar acum al nostru lângă Biserica cea mare din Bolgarsechiu, hramu Sfântului Nicolae, după cum prin purtarea Sfinției sale cea bună, potrivită chemării sale încă din Brașovu vechi, s-au făcut plăcut și obștei noastre de s-au ales sieș de Pastoriu, asa și de atunci încoace de când au înaintat și ajuns la noi, cu curata cunostință trebuie să mărturisim că lăudatul nostru Paroh e bun și pacinic cătră noi din toată obștea, ca zioa și noaptea cu bucurie fără preget, fără a înfrunta aleargă la bolnavii săraci și bogăți, ca pe tinerimea în și afară de școala cum și pe părintii ei, cu un cuvânt tot poporu în și afară de biserică, cu duhul blândetilor îi învață frica lui Dumnezeu, cercetarea Sf. Biserici și supunerea cătră cei mai mari, și cei ce sunt în stapânire. Mai încolo, ca slujbele sale cele bisericesti ca un preot vrednic cu toată scumpătatea, cuceria și evlavia le săvârșeste, cu tovărășii și toți orășenii trăiește în pace și armonie, și tuturora viața sfinției sale cea neprihanită poate sluji drept pildă (sn). Din temeiurile acestea suntem foarte mulțumiți cu Sfinția sa (...) Brașov, în 17 dechembrie, 1843". Întăresc cu pecetea și semnăturile lor "curatori și reprezentași", "căpetenia obștii", dintre care amintim pe Pantazi, Dima, Orghidan, Pădure, Sfetea, Ototoiu, Leca, Teclu - 11 necontestati fruntași brașoveni²⁰. În "Biografia" sa de bătrânețe, Ioan Petric nu va pomeni de acest episod, probabil de mult uitat.

Despre problemele școlare, el arc însă multe de "povestit", unele informații fiind marcate, într-adevăr, de o viziune foarte personală, la limită cu verosimilitatea, demne de a fi citate. El scrie că găsind la Biserica Sf. Nicolae "numai școala cu trei clase populare, în conțelegere cu protopopul actual ca să ridicăm vaza acestei școale, am primit sarcina de catehet și am propus religiunea mai mulți ani gratuit (...) după ce văzurăm că la stăruința noastră (!sn), se înmulțiră școlarii și nu sunt de ajuns școalele noastre cele scunde și întunecoase din Prund, din Dealul după Moară, la anul 1844, în 19 noiembrie, consultându-se presentanțiunile bisericesti dela Sf. Nicolae din Scheiu și Cetate pentru înființarea unui gimnasiu mic (cuvânt tăiat în manuscris-n.n.) românesc în Groaveri au și cumpărat un loc pentru clădirea, și până la încuviințarea acestuia se și începură din an în an a se deschide câte o clasă, închirind încăperi de la privați. La acestea eu m-am oferit gratuit ca profesor de religiune, ear Dl. Protopop Popasu s-a obligat a propune limba elenă tot gratuit. Eu însă,

ca paroh mai tânăr; fusei denumit de fericitul Metropolit Andrei Baron de Șaguna ca catehet la tinerimea română de la școalele romano-catolice și evanghelic-luterane, tot gratis. Pe timpul turburărilor din 1848-1849 (cuvintele subliniate sunt tăiate în original n.n.) acela, aflându-se părinții actualului ministru Titu Maiorescu din București, și pe acesta l-am avut de elev la unele din clasele gimnasiale române închiriate la privați”.

Depășind mereu invocatele pertractări oficiale și între “sponsori”, Ioan Petric ne “povestește”, relaxat și cu nedisimulată nostalgie, care dovedește și o persistentă impresionantă în memoria lui, inclusiv în cea afectivă, peste decenii, și, cu certitudine mai realist, despre ...cum s-au realizat lucrări concrete în folosul Gimnaziului, unele plasate aici deși s-au petrecut mult mai târziu. Aparent detalii - dintre care vom reține doar câteva - prea concrete pentru IDEALUL cu care a fost asimilată întotdeauna realizarea acestuia, cele evocate mai jos fac parte din strădania, atașamentul, uneori chiar jertfa “anonimilor” fără de care “realitățile” ar rămâne doar proiecte, idei generoase.

“(...) Tot pe atunci, comunele bisericesti din Scheiu și Cetate neavând mijloace pentru ridicarea edificiului gimnazial, în care să se cuprindă și încăperile pentru școalele capitale s-au făcut pașii de lipsă la Magistratul orașului să ne dea din pădurile sale lemnele trebuincioase pentru grinzi și coperiș, pe de o parte, ear pe de altă parte să se esmintă niște bărbați din sinul acestor comune prin comunele din Districtul Brașovului, ca să îndemne pre creștinii iubitori de luminare a fiilor sei ca să contribuie una în bani ajutoare, alții să aducă materialul de lipsă pentru acest Sion al românilor (s.n.). Soarta căzu asupra persoanei mele și a fostului tată de vecini Ioan M. Burbea, cari cu o comisiune din partea Magistratului am străbătut pădurile și munții Brașovului, alegându-ne brazii cei mai frumoși și înalți pentru grinzi și câpriori la coperișul școalelor, cari s-au cărat prin hotariul comunei Râșnov până la Brașov. Asemenea, tot eu cu domni Radovici și Apostol Pop am făcut propagandă prin comunele învecinate, ținând eu cuvântări prin biserici, cu să aducă celalalt material, peatră, var; nasip și contribuie care cât va voi și în bani. Astfel într-o zi am adunat 3000 fl. din Săcele”. Pentru unii cercetători, nu și pentru noi în acest context, ar fi tot atât de interesante, probabil, și detaliile privitoare la problemele salarizării profesorilor consemnate aici.

“Nescheianului” se va integra printre semeni, el dovedindu-și eficiența în foarte scurt timp de la venirea sa în acest spațiu. Va fi catehet școlar o viață, domeniu în care a dovedit o aplecație, apoi o experiență, deosebită, cu mare finalitate mai ales în tractul Trei Scaune și, în general, va rămâne atașat IDEII, ceea ce va deveni evident în acțiuni ulterioare. Astfel de acțiuni sunt cele remarcate - și numite, mai târziu - ca “deosebite bucurii” de însuși Andrei Șaguna.

În “echipa șaguniană”

Din amintirile sale vii nu lipsește prezența Episcopului Andrei cu prilejul punerii temeliei la clădirea Gimnaziului, tocmai în 17 septembrie 1852, ziua Sfintei Sofia și a fiicelor sale “credința, dragostea și nădejdea”, precum și donațiile acestuia: 200 fl. pentru clădirea nouă, 400 fl. pentru cumpărarea unei case de lângă Gimnaziu. De mare mândrie pentru el e momentul și împrejurările în care Gimnaziul a primit “Drept de publicitate”, adică “studentii” absolvenți aici “când vor arăta atestatele lor să fie primiți la toate institutele din Monarhia Austriacă” (28 ianuarie, 1856, Nr. 830 de la Ministerul de Culte), toate “spre lauda profesorilor noștri”.

Ca protopop și paroh la o importantă biserică brașoveană, se dovedește om integru și cu personalitate, atent să nu provoace “scisme” socio-naționale, ori locale. Fără a face concesii dăunatoare obștii sale, a slujit “stația” sa parohială, programele mogaiane și apoi pe cele șaguniene. Ne susținem această afirmație cu necontestabile adevăruri ce reies din documentele donației “Elena Priscu și Dimitrie Ototoi”. Aici este vorba despre clauze testamentare și “înțelesuri” cu o evoluție pe care o vom invoca pe scurt mai jos. La întâlnirea prilejuită de “neînvoirea” dintre soacră și ginere, ce privea o respectabilă moștenire, unde era în joc un munte din Țara Românească, Elena Priscu a “rugat pe duhovnicul răposatului (soțul ei n.n.) părintele protopop (în anul 1851!-n.n.) Ioan Petric și pre alt cinstit neguțătoriu (...) să fie față la învoirea noastră în privinta împărțelii ce nu o putem face între noi însine. Acești bărbați în care avem amândoi încredere (...)” s-au văzut puși în fața unei neînțelegeri ireconciliabile. Capacitatea lui Ioan Petric de a câștiga încrederea mai tânărului și influentului Ototoi. “teh maistar de măcelar”, dar mai ales a oamenilor fără apărare, cum erau văduvele bătrâne, se confirmă, tot cu prilejul împărțirii unei moșteniri, în

scrisoarea mai jos reprodusă, despre Martinovicioaia, care avea încredere în el “*ca și în bărbatul ei răposat*”. “*Văzând numitul duhovnic această neînvoire, ca să fie amândurora și până vor fi în viață și de moarte, ba nu numai al nostru, ci și al părinților mei de la care l-am moștenit și încă al răposatei fiice ce-l avu de zestre, ne sfătuiră să-l dăm (muntele n.n.) pentru pomenirea sufletelor noastre la școalele românești (subl. în original) de lângă biserica cea mare din Schei, cu acea condiție ca venitul să se întrebuinteze pentru învățatura pruncilor (s.n.), iar îngrijirea și administrarea să se încredințeze cinstitei reprezentatii și numele noastre să fie în veci pomenite. Cu acest sfat ne și învoirăm (...)*” sfat care era rodul declarat al devotamentului, lucidității, puterii de convingere și credibilității lui Ioan Petric. Unii dintre vechii săi contestatari vor primi misiunea să se ocupe de intabularea acestor pământuri pe seama bisericii și școlii, pe care, cu un deceniu în urmă îndrăzniseră să creadă că, solicitând un salariu mai mare, Ioan Petric voia să le destabilizeze.

Revelăm și alte două documente²², anterioare numirii sale ca protopop titular (deși credincioșii îl numeau în continuare “*părintele protopop*”, cum se vede și în cazul Martinovicioaiei), în care Andrei Șaguna i se adresează cu “*Cinstite părinte Ioane*”, din 27 ianuarie și, respectiv, 5 august 1857. Ele se circumscriu într-un perimetru înrudit, acela al cultivării potențialilor donatori pentru fondurile “*pe seama Episcopiei*” și “*în interesul gimnaziului nostru*” din Brașov.

În prima, episcopul își evidențiază două bucurii: “*am văzut două lucruri vrednice de laudă*”. Deși menționa pe locul întâi bucuria de a vedea “*râvna sfinției tale către înmulțirea fondului Episcopesc*”, în pur spirit șagunian, nu poate să nu-i atragă atenția, “*en passant*”, că scrisoarea “*cinstitului părinte Ioan*” era “*fără însemnarea zilei și a numelui*”. A doua bucurie era milostenia “*răposatului în Domnul Florea Orghidan și a fratelui lui Domnul Nicolae G. Orghidan*”. Ioan Petric fusese “*mesagerul*” episcopului, pledase pentru această milostenie și, iată, fusese convingător. Tot lui îi încredințează episcopul misiunea de a mulțumi pentru donație: “*Te poftesc pe Sfinția Ta, ca să vestești binecuvântare Arhierească D.lor Nicolae & G. Orghidan (...) D-zeu să-i trimită în ceriu răsplătire (...) dându-i sănătate deplină cu Doamna soție și copiii lui și sporiu și înaintare în toate întreprinderile lor*”. Încheia confidențial/com-

plice cu observația: “*Când voi veni la Brașov Sfinția ta să-mi aduci aminte acest lucru ca și în persoană să mă mulțănesc D.lui Nicolae Orghidan*”.

Mai mult decât atât, Andrei Șaguna, crede că poate face din Ioan Petric un și mai activ “*ambasador*” al acestor interese și atunci, aparent fără o motivație bine întemeiată, îi furnizează date concrete despre starea fondurilor, despre creșterea lor, știind că în “*mâna*” eficientă a protopopului astfel de informații devin adevărate “*arme*” convingătoare: “*Cu acest prilej te pot încredința pre Preasfinția ta, că milosteniile, care se adună de la ai noștri pe seama Episcopiei într-adevăr se păstrează ca un amanet sfânt și cu mila lui Dumnezeu și din buna voință a bunilor noștri creștini se și înmulțește acest fond. Dovada pentru aceasta este socoteala cea cu sfârșitul anului 1856 făcută din carea se vede că fondul Seminariului numără astăzi 4687 fl. 39 mc., fondul Episcopiei 3557 fl. 56 cr. mc. fondul Grigorian 4523 fl. mc., fondul Dăscălesc 256 fl. mc., fondul Tipografiei în cărți tipărite 38000 fl. Mc. (...)*”.

Cel de-al doilea document este exemplar pentru aportul lui Ioan Petric chiar la viața gimnaziului românesc, acolo unde el este eclipsat de aportul esențial al unor “*ctitori*” consacrați, inclusiv printr-o mediatizare susținută și reluată repetat. Totodată, aici se revelă, încă o dată, locul de mare prestigiu ocupat de el, în “*ochii*” lui Andrei Șaguna, care-l investea cu “*misiuni speciale*” tocmai pentru că-i recunoștea “*părintelui Ioan*” potențialul de activist cu rezultate concrete pozitive. Era în discuție “*interesul școlărilor din gimnaziu*” brașovean, și, iarăși, relațiile optime pe care cel din urmă le știa cultiva cu neguțătorii, cu unii dintre ei având acum și trainice legături de rudenie. Andrei Șaguna “*se adresase*” către neguțători, iar în vara lui 1857 Ioan Perhaita chiar “*a urmat bucuroși svatul*” său. Cu acest prilej, Andrei Șaguna îi scrie lui Ioan Petric: “*Îți mărturisesc că eu cunoscând modul gândirii și al simțirii al Domniilor lor, nici nu m-am îndoit că doară vor primi îndemnul meu (...). Te îndatorez (...) ca să aduci pomeniților domni mulțămirea me, rugându-i totodată în numele meu, ca și la alte împliniri de felul acestu să lucre cu aceeași iubire de oameni (...). Să le mai spuie că prin această faptă filantropică și-au mai adăosul o floare la cununa cea scumpă care si-o au împlinit prin jertfele aduse la radicare gimnaziului (...) le poftesc sănătate și înflorire, ca de multe ori să*

mai poată întinde mâna milostivă spre alinarea durerilor tinerilor noștri studenți”.

În același spirit, al celei mai optime alegeri pentru demersurile necesare dezvoltării învățământului românesc, se poate reține și un document colectiv, care-l are ca prim semnatar pe Ioan Petric (alături de Iosif Barac, G. M. Burbea și N. Pădure), din 13 august 1860, când, se aduc mulțumiri autorităților transilvane pentru dreptul de a folosi limba română în școli românești! Deși *“mulțumirile”* erau în spiritul unei rutine, autorul/autorii lui nu pierd prilejul de a-și reitera scopurile național-patriotice²³: *“Din coprișul acestui înalt emis, de mult dorit, am avut plăcuta ocaziune a ne convinge că excelența voastră cunoașteți prea bine dorința localei națiuni române, cunoașteți că naționalitatea numai prin limbă se manifestă (s.n.) și de aceea, în astă înaltă chemare, cu toată prudenta sciti a mulțami și a înfrății pe diversele națiuni ale acestei frumoase patrii comune, precum înfrățește și binecuvânta un părinte bun pe toți fiii săi”*. E drept că autorii scrisorii își păstrează anumite îndoieli în privința punerii în practică a deciziei care le dădea o oarecare satisfacție, ei având o multiplă experiență a neonorării unor promisiuni, dar acum erau obligați să se încreadă în ele și ...să forțeze mâna ce le putea garanta *“binefacerea”* primită. Drept pentru care nu uită să ceară ca numita *“libertate”*, ei fiind *“însufleții de cea mai fierbinte dorință ca mai sus laudatul înalt emis ministerial să devie lege statornică (...), să se publice prin foaia legilor(...)”*. Am subliniat ultimele cuvinte din acest text pentru a atrage atenția și asupra unei alte caracteristici moderne a unui protopop ortodox: valoarea pe care o dădea el documentului scris, presei oficiale, cuvântului care *“nu se mai putea întoarce”*, garanției textului dat publicității.

În deceniile următoare, Ioan Petric va fi cel ce avizează rapoarte, semnează pentru *“comisii revizatoare”*, garantează acțiuni sau proiecte, este consultat și ascultat în ceea ce decide. Nu manifesta nevoia unei revanșe față de contestatarii, mai ales că episoadele umbrite de neînțelegerea onora nu au fost susținute nici de poporeni și nici de ierarhul Andrei Șaguna, și au sfârșit prin a fi uitate (?) de toți.

Sublinicm aici (am fi putut-o face în multe alte ocazii, chiar într-un subcapitol ulterior) și aceea că, la fel ca în scrisorile lui Andrei Șaguna, așa și în circularele lui Ioan Petric, din orice funcție ar fi emanat, asocierea celor două instituții fundamentale ale neamului - Biserica

și școala - sunt un loc comun. Ea se impune până la baza societății, între poporeni, în parohii: *“a ținea prin duhul cel bun și curățenie în Biserică și Școală”*, *“atît pentru una cît și pentru cealaltă să se așeze indivizi harnici”*, *“unde cere trebuință Bisericii și a Școlii carea e împreună de Biserică (s.n.) barbați aleși”*. *“față cu cerințele cele multe din timpul de față”*, *“aveți a asculta în toate trebile bisericesti și școlare”*.

În legătură cu Gimnaziul românesc, al cărui catihet harnic și unanim apreciat a fost - inclusiv de foștii săi elevi -, mai menționăm și alte tipuri de fapte. La parastasul solemn cu *“Pomelnicul răposaților”* în anul 1902 familia Petric e pomenită pentru donația destinată *“Mesei studenților”* de la Liceul Andrei Șaguna²⁴, în amintirea lui Romul Petric (a fost funcționar al Băncii “Albina”, membru activ și casier al Reuniunii române de muzică din Sibiu, membră a acesteia fiind și Elena Petric Popescu -și copiii săi- de la înființare) și Lucia R. Petric. În anul următor, acestora li se alătură donația pentru însuși *“veteranul protopop de curând decedat Ioan Petric”*. Aceluiași scop caritabil, știind că-l vor bucura, acolo unde se află, *“corpul învățătoresc al școalelor primare centrale române din Brașov, în loc de cunună pe sicriul protopopului Ioan Petric”* donează în chiar ianuarie 1903 pentru școlarii de la gimnaziul/liceul la care atâția ani fusese catihet, 16 coroane, iar *“Învăț<ătorimea> Rom<ână> Gr<eco> Or<todoxă> din Satulung, Cernat, Turcheș, Bacifalu și Dârste, în memoria regretatului lor șef tractual, protopresbitul Ioan Petric”* dăruiesc 10 cor. în martie 1903²⁵.

Tot din perimetrul educațional-școlar, se mai poate sublinia că renumitul învățător din Brașov - originar din Voila-Făgăraș - George Moianu, ajutat substanțial de alt învățător brașovean, Candid Mușlea, originar din satul apropiat Voilei, Rodbav-Făgăraș²⁶ (tatăl preotului profesor Candid C. Mușlea!) și-a dezvoltat programele sub un impuls venit din partea lui Ioan Petric. *“Cunoscând activitatea desfășurată încă înainte la școala de fete și încrezător în victorie, protopopul Ioan Petric propune învățătorului Ci. Moian, încă în decembrie 1886, înființarea unui curs de industrie casnică special pentru învățători, pe perioada vacanței de vară, pentru că aceștia, la rândul lor, să-l predea diferitelor categorii de elevi”*²⁷.

Ca protopop al Brașovului, Ioan Petric se va implica, va fi obligat s-o facă, și în acțiuni care ni se par azi surprinzătoare, dar care ne dovedesc de fapt caracterul acțiunilor național-

religioase și cultural-educative într-o comunitate cum era cea a brașovenilor români din secolul al XIX-lea. Cercetările lui Ioan Mușlea despre *Junii brașoveni* ne descoperă în protopopul Ioan Petric o autoritate interesată și care își asuma chiar decizii tranșante în organizarea/reorganizarea acestui obicei, adevărată instituție național-locală. Aplanează conflicte, cum sunt cele din anul 1891, când *„compania”* a fost ignorată de vâtaful ei, oprindu-i *„să se preumbe cu lăutarii după grădini”*, să continue deci o practică dintotdeauna²⁸. În anul 1894, tocmai datorită unor astfel de incidente, se simte nevoia unor reglementări, ceea ce a făcut ca Biserica *„Sfântul Nicolae”* să însărcineze trei delegați *„să redacteze, în înțelegere cu protopopul Ioan Petric, Regulamentul junilor”*. Primul după vâtaful junilor, din anul 1855, este Nicolae Găitănariu, *„nas ca un adevărat părinte”* al *„petriceilor”*.

În anii 1848-1849, la ASOCIAȚIUNE și în alte împrejurări

Viața personală și istoria universală și națională l-au implicat pe Ioan Petric în evenimente de răscruce pentru care era dotat, sau nu, dar pe care le-a onorat așa cum orice conștiință românească ar fi făcut-o, chiar dacă Dumnezeu nu-l hărăzise a fi erou. Deși nomenclalizat (era la *„și alții”*?) de cele mai multe istorii locale sau care privesc evenimentele de la 1848, abordarea biografică la care suntem obligați ne trimite la documente care-l privesc în mod direct și pe eroul nostru. Istoriile mai noi îl enumeră, după G. Barițiu, Andrei și Iacob Mureșan și I. Popazu, urmat fiind de I. Bran, Pantu și Lacea ca membru al *„grupului de la Cașina”* care saluta declarația revoluționarilor din Paris! I. Nicoară²⁹ scrie chiar că, la această manifestare *„în frunte se aflau protopopii”* (Popazu și Petric). Nu a devenit un revoluționar ardent; cu certitudine, această atitudine a fost determinată și de temperament, de educație, de misiunile sale, de responsabilitatea față de familia sa cea mică, ce devenea din ce în ce mai numeroasă și de o anumită înțelegere a politicii *„protecționiste”* pentru marea familie a credincioșilor săi. Și totuși, chiar G. Barițiu, îl reține ca intermediar în corespondența cu Andrei Șaguna³⁰, implicat în cele mai responsabile și periculoase acțiuni ale momentelor revoluționare. Același George Barițiu subliniază, cu un respect notabil, și remarcabila predică a lui Ioan Petric de la

parastasul pentru morții din revoluție, care fusese *„cu adevărat inspirată”*!

A ieșit în evidență atunci, ca membră a Reuniunii Femeilor Române din Brașov (*„Asociație de dame”*) mai mult Zinca Petric, la înființarea reuniunii donatoare a 10 fl., ca și alte dame *„Zinca”*, devenite ulterior (prin 1880) *„Zoe”* cum au fost Zinca Ciurcu, Zinca Iuga, Zinca G. Duma, Zinca I. Coroiu³¹, cum era și mama prințului donator Gr. Brâncoveanu, Zinca/Zoia.

În ceea ce privește prezența sa printre cadrele de bază ale Asociațiunii, dintotdeauna tratarea acesteia ni s-a părut formală. Poate și pentru că, fiind la un moment dat președinte al Despărțământului I al acesteia, menționarea poziției sale părea destul de convingătoare pentru un loc fruntaș în acest peisaj cultural de mare anvergură. De altfel, mai interesantă pare a fi prezența sa în activitățile de la începutul deceniului al 7-lea al secolului al XIX-lea. La precipitata Adunare din 10 mai 1860(32) îl remarcăm prima dată, printre cei doar 161 (167 ?) intelectuali care militează pentru înființarea ei. Este consemnat, alături de alți brașoveni, dar și de personalități cu care se va înrudi în curând, sau era deja înrudit, că cel de al 55-lea semnat al listei militanților *„aștriști”*. Membru fondator al Asociațiunii, în 23 oct./4 noiembrie, va fi cel de-al 15 donator pentru susținerea ei cu 100 fl., când cei doi lideri religioși români, Mitropolitul Al. Sterca Suluțiu donase 2000 fl, iar Episcopul Andrei Șaguna 1050³³. E drept că nu a obținut decât un vot - probabil al său - la alegerea membrilor Comitetului de conducere, la fel ca și Mețianu.

La doar câteva luni de la înființarea Asociațiunii, coorganizator al Adunării generale din anul 1862 de la Brașov, va fi *„consor”* alături de Ciurcu, Radovici, Popasu. Pentru acest eveniment a pregătit el chiar și o conferință, intitulată *„Despre cultura viemilor de mătase”*. Cum Timotei Cipariu prezentase acolo o expunere de nivel intelectual superior: *„Despre limba și literatura română”*, cuvântarea sa va trece, de-a lungul a mai bine de un secol, aproape neobservată. În contextul prezent ar fi inacceptabil să nu ne oprim cu atenție asupra textului lui Ioan Petric, care, alături de programa expoziției elaborată atunci de George Barițiu³⁴, era singurul document ce orienta pe toți cei preocupați de condiția materială a milioanele de români, spre o tematică în deplină concordanță cu realitățile vremii.

Sigur este și că, pentru urmași, preocuparea pentru *"Bombacii sau viermii de mătase"* poate părea azi rizibilă. Să vedem însă de ce merită ca mult mai multă atenție decât această privire superficială. În primul rând pentru că el tratează tema - în mod programat - având ca obiectiv împlinirea pe care Asociațiunea și le propusec: *"Devisa bărbaților nostri de litere, respectiv a acestei Asociațiuni literare, scim cu toții, că este prosperarea și înaintarea binelui comun și cu deosebire și mai de aproape binelui scumpei noastre națiuni, prin cultura poporului român. Unul din mijloacele cele mai corespunzătoare scopului"* acesteia este orientarea poporului spre activități productive. Această susținere a activităților practice și producătoare de venituri, pentru un popor ținut de veacuri într-o izolare și stagnare *"tradițională"* păgubitoare, ni se pare cea mai lucidă viziune asupra vieții adevărate.

În acest context, fără a-și pierde vremea cu expunerea unor motivații teoretice de tipul unor sloganuri mereu repetate, Ioan Petric trece la o analiză plină de concretețe, care-l caracterizează pe deplin. El socotește cât pământ de arătură, respectiv de fânaț există, ce *"potențial de frăgari"* este și câți florini se pot obține din aceștia, și în ce fel, la 1.300.000 suflete, respectiv 260.000 familii de români (*"adecă două dein trei părți"*), apoi dacă numai jumătate din aceste familii - 130.000 - părăsesc frăgari câștiga 2.600.000 fl., iar dacă se ocupă și cu viermii... Nu punem în discuție posibilitatea ca Ioan Petric să nu fi luat în calcul numeroase piedici (care au și apărut pe parcurs) în fața acestor calcule, ci remarcăm că deosebit de pozitivă orientarea sa de la acea dată, pentru noi valabilă și astăzi. Ea se încadra perfect în poziția sa funciară exprimată și în preambulul unui proces-verbal, semnat de el, în 16/28 iulie 1862: *"Eu, cu d. Profesor Oroianu, (s.n.) propunându-ne să căutăm un isvor aducătoriu de venituri (...)"*.

Va susține și alte activități astringente - mai ales ca președinte al Despărțământului I al Asociațiunii. În anul 1887, când despărțământul cuprindea și zona Trei Scaune, semnează ca director, alături de Andrei Bărseanu, *"actuar"* al ASTREI, o cerere de ajutor bănesc de la comitetul parohial al (probabil) Bisericii *"Sf. Nicolae"*. Deoarece, *"pentru luminarea poporului nostru"* era nevoie de *"procurarea de cărți școlastice pentru copiii săraci din deosebite comune, pentru ajutorarea cu vesninte a câtorva copii de la meserii, pentru aranjarea de expoziții*

locale și pentru primirea (premierea n.n.) expunătorilor meritați etc.". Cererea fusese adresată în 20 ianuarie 1887 și în 16 februarie, Comitetul parohial al bisericii solicitate răspunde afirmativ cererii despărțământului, oferind (modesta sumă de) 50 fl. v.a. pentru anul în curs, prin nimeni altul decât Ioan Petric... președintele acestui comitet parohial³⁵.

Despărțământul Asociațiunii, înființat în anul 1870³⁶ sub denumirea *"Brașov-Treiscaune"* (Despărțămintele Brașov, Bran și Treiscaune apărând abia în anul 1890), a avut în frunte, de la înființarea sa în Sala festivă a Liceului ortodox, 4/16 ian. 1870 - 5 persoane, inclusiv pe Ioan Petric, pentru ca apoi el să devină mult apreciat președinte al Despărțământului I. *"Primul director al despărțământului a fost fericitul protopresbiter al Brașovului, care timp de 15 ani, până în anul 1895, a condus despărțământul cu zel și abnegație"*, ne asigură chiar raportul oficial folosit ca sursă de informație și mai sus. Încă din anul 1873 se hotărăște înființarea unei secțiuni agricole la Vâlcele *"cu luarea în considerație a economiei de viață"* (nerealizate și reprogramate pentru satul Hărman - în 1900 - ca Reuniune agronomică comitatensă). În anul 1890 susține Școala de țesut de la Săcele (proiectată încă din anul 1881)³⁷. Tot el va trebui să sprijine - ca inspector al școlii confesionale - refuzul Gremiului de comerț brașovean (organizație inițiată în 1827 ca *"Însoțire culturală și petrecanie"* și aprobată în 1838) de a exclude limba română din învățământul pe care-l patrona, așa cum vroiau să facă autoritățile săsești brașovene³⁸, ceea ce justifică și mai multă prudentă, îndoielile și cererile aferente manifestate de Ioan Petric în anul 1860, detaliate mai sus.

Când campania lui Andrei Șaguna pentru edificarea Catedralei Ortodoxe din Sibiu a prins contur, cel de al 20-lea donator în *"lista colectei lui Șaguna"*, începută în anul 1858, a fost Ioan Petric - protopop al Protopopiatului al II-lea al Brașovului cu suma de 50 fl. (Împăratul Franz Josef ocupă locul 1, Andrei Șaguna locul 3³⁹). În colecta cea nouă va dona nu mai puțin de 600 coroane, cea mai mare sumă dintre cei asemenea lui⁴⁰. Nepoata sa Eugenia, n. Popescu și maritată Vecerdeca va dona, împreună cu sotel său, adv. dr. asesor, originar din Topârcea, bursiar al ASTREI, mare personalitate brașoveană, 1000 cor., ca și Ilarion Pușcariu, Partenie Cosma, Eusebie Rosca, Elie Miron Cristea. Celălalt ginere al nepoatei sale Elena, nu a fost doar un mare

pedagog, profesor, activist pe tarâm național, ci și creatorul unui fond "P. Span" pentru copii de moți care vor să urmeze școli de meserii.

Aplecația spre carte și "condei" a școlitului Ioan Petric s-a manifestat încă de la începuturile activității sale profesionale, fără însă a atinge nivelul unui preot-scriitor, ceea ce nici nu intra în atribuțiile funcțiilor cărora li se dedicase și care-i consumau cu prisosință timpul și energiile. Dar ea a contribuit tocmai la desăvârșirea variatelor sale misiuni: predicator, cunoscător al trecutului bisericii, iubitor al cuvântului Sfințelor cărți, militant pentru pătrunderea cuvântului lui Dumnezeu (și a lui Andrei Șaguna) în mințile și inimile semenilor și subordonaților, om destinat comunicării și dascăl/inspector școlar, nu în ultimul rând.

Când proaspăt venitul Andrei Șaguna a inițiat un concurs de predici, pentru a-i stimula pe preoți să se pregătească serios pentru astfel de activități intelectuale, duhovnicești și socio-educative, Ioan Petric a ocupat locul I. În anul 1849 scrisese "cu mâna lui" un Molitvelnic Mic, chiar cu comentarii ce priveau comunitatea din jurul bisericii în care păstorea, pronunțându-se și asupra venirii "Bolgarilor în Brașov" (1292 ?)⁴¹. Mult mai târziu, când "s-au reparat turnurile" Bisericii "Sf. Nicolae" din Schei, a redactat un text anume, care s-a descoperit și s-a comentat ulterior: "date statistice din istoria bisericii (...)", unde enunța că data de realizare a "oltariului" și "horei" anul 1740 (care, de fapt, erau din anul 1693)⁴². Acum a scris și el despre "trocarii" brașoveni⁴³. Completează alte trei protocoale și alcătuiește unul nou, document care-i prefigurează excepționalele inventare de bunuri și sintezele lor, rapoarte ale conferințelor și protocoalele școlare/ale sufletelor.

Readucem aici în atenție și prezența sa ca cel de-al doilea conferențiar la cea de-a doua Adunare generală a Asociațiunii din anul 1862, de la Brașov, alături de învățatul Timotei Cipariu. Dacă acesta din urmă a acoperit componența savantă a reuniunii care-și caută încă identitatea, el a vorbit despre pragmatică, și cu atât mai necesară, activitate de a face din creșterea viermilor de mătase o sursă de venit pentru românii care, în mod firesc își așteptau liderii pentru a le îndrepta pașii și pe tărâmul îmbunătățirii vieții. Acesta era segmentul țintă pe care și-l alesese pentru cuvântarea sa. Din vocație și convingere, Ioan Petric, la cea mai celebră adunare de la începuturile Asociațiunii.

A dăruit bisericii scheiene o carte deosebit de valoroasă, un *Acatist*, cel tradus de Gh. Nicolau și tipărit de I. Bart în anul 1802 la Sibiu, cu cheltuiala lui Constantin Hagi Pop⁴⁴. De altfel, mult apreciatele sale strădanii de a procura și distribui cărți și ziare în rândul preoțimii sunt alimentate tot de încrederea, prețuirea și apropierea sa de "cărturărie". Personal, Episcopul Andrei îi va scrie (cel puțin) 3 scrisori "cu mulțămită" în acest sens: treaba și întreprindere spre binele obștesc, sprijinind Episcopia cu "rodul ostenelilor" sfinției sale⁴⁵.

În anul 1851, Referanda de cultură și instrucțiune regească din Viena trimite la Episcopie un catalog al cărților școlare gimnaziale în limba germană "cu acel adaos că aceasta, împărțându-se protopopilor și preoților să se provoace ca voitorii de a sa ocupa cu trecerea acestor cărți să se adreseze către (...) referenda (...)". Conzistoriul "circulează" provocarea. Singurul "ofertant" pentru o traducere este Ioan Petric, pentru un manual de clasa I. Disciplinat, el nu "se ofertează" la "referandă", ci la Conzistoriu, unde oferta trece "ad acta". Nici nu se putea altfel, pentru că Andrei Șaguna edificase Tipografia diecezană în anul 1850 inclusiv pentru a publica manualele școlare pentru pruncii români, capabile să răspundă nevoilor specifice ale acestora. Gestul lui Ioan Petric rămâne și ca un semnificativ semn al antrenării sale într-o acțiune care îl viza (de drept) și al bunei sale cunoașteri a realităților eparhiei ardelenene. Să nu uităm și marcarea disponibilității sale intelectuale de a se angaja într-o asemenea lucrare.

Este momentul să atragem atenția că, la începuturile culturii scrise, "a scrie" era o lucrare foarte apropiată demersurilor de "a traduce"!

Este și cazul singurei colaborări, cunoscută nouă, la o publicație de "tip carte". Cu certitudine, subiectul dezvoltat de el aici nu este străin de convingerile sale intime, ceea ce a și făcut ca în Despărțământul Brașov-Treiscaune, chiar în anul 1873 să se înființeze o ... Reuniune pentru înfrânarea beuturilor spirtoase⁴⁶.

Aparent fără legătură cu acest subiect sunt observațiile ce se vor face mai jos, și legătura se va evidenția pe traseul "a fi interesat de un subiect" și "a practica orice mijloc pentru a-l sustine". Pornim de la alegerea lui Ioan Petric drept membru al familiei episcopului, care s-a făcut după o atentă observație căreia i-a fost supus în timpul când a fost găzduit de acesta,

chiar în decursul unor ani în care *“valurile turbulente”* adolescentine sau tinerești puteau să-i revele note de personalitate inconvenabile. Numai că Ioan Petric era - se va vedea și din dezvoltarea acestui subiect- de o moralitate exemplară din fire, în gândirea sa profundă, condus de norme care nu trebuiau impuse de o conjunctură aparte. Ceea ce, bineînțeles. episcopului i-a fost lesne a înțelege de la început. Din multitudinea de episoade remarcabile ale vieții sale, după o jumătate de secol, cea de-a doua sa amintire pregnantă - aproape în concurență cu edificarea Gimnaziului - este lupta împotriva beției. Moralitatea sa nu era *“de fațădă”*; poate era Ioan Petric doar prea credul. Iată cum își motivează el bătaia împotriva *“vinărsului”*, precum și relativa pierdere a acestei bătaii, între relatarea sa și informații de arhivă administrativă existând și confuzii explicabile, ce țin de caracterul textului *“autobiografic”*, redactat tocmai în 1901!

“Totodată, vedând ca poporul de rend este supus beuturilor spirtoase, și că femeile căsătorite se plâng asupra bărbaților, că ce capătă ca hamali în târg beau și vin seara amețiți și-și maltratează soțiile dacă acestea nu-i așteaptă cu cina, fiind că ei nu aduceau nimic din ce căpătau, astfel, ca să nu se demoralizeze cu totul și ca să-și dea copiii lor la școală (s.n.), am compus nisce statute și înființat o societate de cumpătate, în care înscriindu-se 42 membrii (sic!), aceștia nu gustau beuturi spirtoase și în casele lor domnea buna înțelegere, trăiau și viață bună, îndestulare, cu un cuvânt binecuvântarea lui Dumnezeu. Pentru ca să se sporească societatea de cumpătate, am tipărit o cârtică în mai multe sute de exemplare, intitulată: «Înfricoșatele stricăciuni ale beuturii de vinars (rachiu)», din cari partea cea mai mare distribuindu-l gratis școlărilor din Brașov, și din protopopiatele I și II a Brașovului cu ocaziunea examenelor cu premii, ca să la cetească părinților lor spre a se feri de beție. După ce se petrecură toate, la anul 1868 s-a retipărit a doua edițiune. Durere, că această viață cumpătată a durat numai câțiva ani, până sosi anul revoluției 848/49 în care mulți din membrii înscriși si-au călcat cuventul de onoare și societatea se desființă”.

Ioan Petric invoca și alte colaborări ale sale. mai ales reproducerea în broșură a discursului său din 11 martie 1856, alături de același celebru Gavriil Munteanu, dar și de Iosif Barac și Vasile Oroianu.

Un loc cu totul aparte în dimensiunea sa intelectual-pragmatică ocupă înțelegerea pen-

tru sistemele de comunicare. conștientizarea valorii lor, inventivitatea cu care însuși le-a slujit. Răspunzând unei cereri binecuvântate a lui Andrei Șaguna, atunci și el manifestând un justificat idealism, în anul 1850 este primul care face abonamente pentru *Foaia legilor*, la 1 aprilie având deja 36 prenumerați⁴⁷, chiar înainte ca aceștia să trimită banii pentru abonamente. După 10 ani, episodul, în linii mari, se repetă, doar că acum periodicul vizat era *Telegraful Român*, miza fiind aceeași: nevoia, obligația chiar ca românii să fie informați.

Indiferența preoților față de *Telegraful* - implicit față de chestiunile magistrale care se tratau aici din punctul de vedere al înșiși ortodocșilor - îi provoacă reacții demne de a fi reținute, care lui i se potrivesc perfect, deducând aceasta după alte cazuri similare. Este vorba despre o circulară pe care el o trimite *“Către onorații parohi din...”*, cu referire directă la abonamente, dar cu interes special pentru conținutul ziarului, atunci de valoare extraordinară: Să știe toți că *“se lucrează pentru națiune”*. Cei *“nepăsători și îndărătnici, cari dacă nu vor depune prepusu Telegrafului într-o sută de zile”* vor fi reclamați nominal la episcop, *“spre a se canoni și a nu mai da ascultare sașilor și ungurilor cari față cu preoții calumniază pe stăpânirea noastră bisericească (...)”*. Pentru a avea asentimentul superiorului său, îl informează despre inițiativa sa prin scrisoarea din care am citat mai sus, căreia îi alătură și textul circularii.

Câtă elocință consumă aici autorul, ce mijloace de convingere *“literare”*, dar mai ales administrative invocă/folosește, cât este de implicat în subtextul, dar și în textul său, putem aprecia citind cele de mai jos în spiritul ideologiei anului 1860: *“Din Patenta împărătească din 20 oct., vă veți fi convins ca Maiestatea Sa s-au îndurat a ne da un drept mare de care de mai multe sute de ani nu ne-am putut folosi. Acum însă, ne putem bucura de toate foloasele bisericești, politice și cetățenești îmbrăcând deregătorii mari de stat ca români. Dreptul acesta ni-l pomeneste atât Excelența Sa Domnul nostru Episcop în cuvântarea sa ce aveți a ceti în sărbătorile viitoare ale nasterii și botezului lui Hristos, cât și totii învățații și patronii neamului nostru în gazetele românești. În aceste jurnale ni se spune lămurit ce avem să ținem și ce să lăsăm noi românii, ne învăță să nu ne lăsăm a ne însela unii și alții ca pe copiii cei fără minte, ci să ne cunoaștem ce drept avem astăzi, apoi când va fi să ne alegem deputați și dregători (s.n.) să nu*

aleașă unii pe unghurașu cutare, alții pe sasul cel mare, ci român care să tragă cu neamul sau biserica și școala sa, înzestrându-le pe acestea din veniturile comunale, cum sunt înzestrate și ale celorlalte națiuni conlocuitoare.

Drept aceea, de vreme ce numai din gazete și cu deosebire din Telegraful român putem să ne cunoaștem datorii către stăpânire, biserică și națiune (subl. în original n.n.), așa din nou vă mai repetez ca să va prenumerați din tot satul mai mulți laolaltă, cari nu pot singuri, luând ajutoriu din lada bisericii. Preoții, dascălii, gocimanii și jurații să nu rămână fără acest jurnal de mare preț în aceste timpuri viitoare. (...) Țircularul acesta îndată să se decopieze și să se cetească numai fețelor bisericesti și școlare și să se trimită ca fulgerul ca până vineri în 23/17 să se și re-ntoarcă la Brașov (semnat n.n.). Brașov, 19 noiembrie 860(...)”⁴⁸.

Dosarele primelor două numiri protopopești și amintirea lor după o jumătate de veac

Cu certitudine însă, activitatea de protopop neobosit a lui Ioan Petric este mai presus de orice particularitate a existenței sale profesional-morale. În această idee, nu vom prezenta succesele/strădaniile sale pe acest palier - multe publicate ca atare sau implicate în diverse manifestări, ca și neîmplinirile care nu au lipsit de-a lungul anilor.

Vom prezenta în continuare câteva documente din două dosare: cel al alegerii/numirii sale ca Protopop II al Brașovului, 1857, și cel al numirii ca protopop (administrator) al Trei Scaunelor. Împrejurările în care a ajuns “Hidvegul” ca cel de al 3-lea protopopiat coordonat de același Ioan Petric le-am publicat deja⁴⁹. Ne-am oprit asupra lor nu doar din motivele ce se dovedesc elocvente pentru condiția lui Ioan Petric, ci pentru că ele relevă atât personalitatea sa, dar și a celor din jur, atmosfera la nivelul colaboratorilor, subordonaților și superiorilor săi, mentalități și atitudini personale și de grup.

1857-protopop al Protopopiatului al II-lea al Brașovului

Numirea lui Ioan Petric ca protopop al Protopopiatului al II-lea al Brașovului⁵⁰ s-a făcut după ce această “stație” a rămas vacantă prin moartea lui Alexie Verzea din Satulung, alt personaj care și-a marcat funcția, semenii și spațiul în care a activat, petrecută în 12 octombrie 1857⁵¹. De la această dată pornesc

procedurile de înlocuire a sa ca paroh la biserica veche din Satulung și ca vechi protopop. Concurența, fie și nemărturisită, era mare. “Ai Popazului”, ai “Popeilor” și “Verzeștii” erau mulți și aspirațiile multora nu puteau fi temperate decât prin tranșanta apreciere că un protopop trebuie să fie: “harnic” de această funcție, mai ales prin “știința sa înaltă”, prin studii deci, pe care alții, nu le puteau documenta. Căci “curățenie sufletească”, “moralitate” și “drag de popor și Sf. Maică Biserica” toți preoții aveau (se presupunea că au). La astfel de argumente și interpretări - care-l ridicau pe Ioan Petric chiar în rândul celor merituosi - a apelat Andrei Șaguna în aceasta primă numire a eroului nostru ca protopop. Ulterior, cum am văzut că s-a procedat la completarea stației protopopești a Hidvegului, aici va funcționa, mai pregnant, principiul democratic al “alegerii de protopop”, supravizată (ba chiar organizată) de însuși Ioan Petric.

Ca paroh, Alexie Verzea este înlocuit, cu dispoziția Episcopului Andrei din 23 noiembrie 1857 când se numește acolo - prin protopopul Ioan Popazu - Capelanul Ieremia Verzea, care rămâne la acest titlu, “în chipul acela însă, ca să nu-și însusească două părți din venitul parohial [care] să se dea Episcopiei, multumindu-se dânsul numai cu o a treia parte (...) prescurile și luminile le poate dânsul răscumpăra cu un preț”. Bineînțeles, instalarea sa în funcție se făcea după predarea Inventarului “despre averea mișcătoare și nemișcătoare a Bisericii Sfinților Îngeri Mihail și Gavril din Satulung (...)” care ocupa nu mai puțin de 92 poziții, inclusiv odoare de argint, aurite, obligații, “bani gata”, grădină, “gardiropu de haine”, orologiul, “lampe mari cu coadă de lemn” etc.

Decizia numirii protopopului se luase - ne încredințază însuși Episcopul Andrei, în cele trei manuscrise autografe ce ni s-au păstrat în acest context - în 23 noiembrie, când, scrie episcopul, “ne hotărârii” (și completează în supertext!, “cu consistoriu diecesan”) pentru soarta nu doar a Parohiei I din Satulung, ci și cea a noului protopop. Demersurile pentru “hotărârea” vizată sunt larg expuse în cele câteva concepte “șaguniene”. Pe lângă cel adresat protopopului Ioan Popazu din Brașov, ne-am mai oprit asupra a trei documente edificatoare și pline chiar de informații colaterale subiectului nostru. Am reținut că Ioan Popazu a fost încunostiintat. “în sfârșit”, despre alegerea făcută asupra lui Ioan Petric drept protopop al Protopopiatului al II-lea al Brașovului.

Al doilea concept șagunian este cel al unei complexe scrisori adresate chiar "Cinstiei Sale Părintelui Ioan Petric paroh și catehet în Brașov". Era prima numire a sa într-o funcție râvnită de mulți și episcopul trebuia să câștige această bătălie. întâi, prin forța argumentelor sale.

"Cinstiei Sale Părintelui Ioan Petric, Paroh și Catehet în Brașov;

Luând în socoteală dreaptă înprejurările și temeurile aduse nainte în rugămintea Preoțimeii tractuale din Protopopiatul II-lea al Brașovului, care deveni în vacanție prin repozarea fostului pâr. Protopop și paroh Alexie Verzea de la Satulung, precum și temeurile produse de cinstia Ta prin concursul din 21-lea I(una) c(urentă), mă hotărâi, cu consistoriul diecesan (text adăugat de autor - n.n.), a preda protopopiatul preatins(...) cinstiei Tale și a Te denumi cu aceasta de Protopop actual al dieceii noastre drept credincioase reseritene din Ardeal pentru tractul numit. De vreme ce eu în chipul acesta îți descopăr a mea bunăvoință recunoscându-ți și respălându-ți vredniciile Prea cinstiei Tale, aștept totodată ca Prea cinstia Ta, judecând cu deadinsul darul acesta al treptei (inițial puterei n.n.) arhieresti, să Te nevoiești și de aci încolo a Te învrednici fără întrerumpere de bunăvoința mea. Deosebit, Te însărcinez ca să cetesti cu luare aminte circularele episcopoești și să împlinești orânduilele cuprinse întrînsele cu cea mai mare scumpătate să Te nevoiești a avea ochi priveghetori asupra preoțimeii tractuale povățuindu-o pe cărările cele bune și abătându-o dela pornirile cele rele, a ținea rândul cel bun și curățenie în Biserică și Școală, și încât pentru aceasta din urma să îngrijești ca orânduielele atingătoare să se păzească cu toată scumpătatea în întreg cuprinsul lor, și atât pentru una, cât și pentru cealaltă să se așeze la vreme de vacanță totdeauna indivizi harnici. Acestea impunându-ți-le (înlocuiește pe aducându-ți-le n.n.) de datorie, Te însărcinez mai încolo, ca spre hirotonire și depunerea jurământului în această calitate să vii cât mai curând la Sibiu, seau deacă înprejurările nu Te vor ierta acuma în grabă, atunci să vii și mai târziu (completare subliniată în original n.n.); iară încât se atinge de stația de catehet la școalele de acolo, să Te înțelegi cu Eforia (inițial obștea n.n.) școlară, pîntrii că să-și căpăte altul, căci Prea cinstia Ta nu vei mai putea duce dirigătoria aceasta în viitoriu, având destule ocupări cu trebile cele oficioase. Și pentru primirea arhivului prot(opopesc) să faci cele de lipsă ducându-te la fața locului (completare în text u.n.). În sfârșit, primești în alăturare și tir

cularul carele vei avea a-l îndrepta către Preoțimea tractuală spre publicare".

Asa cum anunță la sfârșitul scrisorii anterioare, tot Andrei Șaguna alcătuieste circulara necesară pentru "punerea în funcție", concepută într-un stil diplomatic și autoritar în același timp.

"Cinstită Preoțime și iubitilor mei fii în H/ristos, din Tractul protopopesc al II-lea al Brașovului! Atotputernicul D-zeu a binevoit a chieama pre Prea cinstia su Părintele Alecsie Verzea (...) la lăcașurile sale cele vecinice, și așa, prin înprejurarea aceasta Protopopiatul preatins au devenit în vacanție. Treapta cea arhierescă-mi impune datorie strânsă a așeza pretutindenea, unde cere trebuința Bisericeii și a Școlaei, carea e împreună cu Biserica, bărbați aleși întru purtarea cea bună, cu râvnă și destoinici spre a-și împlini deosebitele datorințe ale chiemarei lor; drept aceea am socotit ca să predau protopopiatul acesta văduvit unui bărbat carele să fie în stare a corăspunde pe deplin chiemarei celei înalte a unui Protopop, față cu lipsele și cerințele cele multe din timpul de față (s.n.). Un astfeliu de bărbat am aflat în persoana Cinstiei Sale Părintelui Ioan Petric, paroh la Sf. Biserică de la Sf. Nicolae în Brașov, carele este cunoscut de un Preot cinstit, cu râvnă întru slujba lui Dumnezeu și înzestrat cu învățăturile cele de lipsă pentru ocârmuirea unui protopopiat, și pentru aceea l-am denumit pre dânsul (...). Aceasta vi-o aduc la cunoștință iubiților! pentru ca să vă cunoașteți protopopul vostru și să știți de cine aveți a asculta în viitoriu în toate trebile cele bisericești și școlare, îndatorându-vă totodată ca să fiți cu cinstire cuvințioasă și cu supunere fiască către suspomenitul Parinte Protopop și să va îndreptați toate după sfaturile și povețele Prea cinstiei sale, care va avea același a vi le împărtași amăsurat orânduielelor ce le va primi de aicea și acestea să le faceți (text adăugat n.n.) (...)"

Unul din argumentele pe care i le-a furnizat Ioan Petric și le-a folosit în mod declarat Andrei Șaguna a fost dorința preoților din protopopiatul văduvit:

"(...) îndrăznim cu fiască supunere a ne ruga să ni se întregască această stațiune vacantă de protopop, prin persoana cinstitului părintelui Ioan Petric parohul din Bulgarskiu de Jos din următoarele temeuri:

1. (...) a trecut prin școale mai înalte filosofice și drepturi. 2. Că a slujit la Kantelaria episcopoească sub decurgerea învățeturilor gimnasiale și teologice. 3. Că de 20 ani de când s-au sfințit întru Preot, prin purtarea sa cea blândă și râvnă

cea mare înaintarea și luminarea tinerimei noastre române nu numai s-au întărit de director al normei superioare din Brașov, ci s-au înaintat la rang de protopop și Assesor Konsistorial. 4. Că în decurgerea de vreo 7 ani a propus învățeturile sfintei noastre religii la mai multe sute de școlari de prin școalele ghimnaziale, reale și normale fără nici o plată prin care a câștigat recunoștința mai multora carii se află astăzi în tagma preoții și în ziua de astăzi încă tot mai împlinește această sfântă misiune în Gimnasiul nostru răsăritean. 5. Că la scaunul nostru protopopesesc din tractul al 2-lea neavând în sânul său asemenea preot calificat a fost denumit de defensor al cauzelor de căsătorie (...) atât de răposatul întru fericire Episcopul Vasilie Moga, cât și de Esseleția Ta și venerabilul Consistoriu diecesan la propunerea răposatului nostru D. protopop Alexie Verzea, pentru care slujbă se cere și azi recunoștința noastră. 6. Că la anul 1850, când a lipsit d. protopop Ioan Popazu din protopopiatul său 1 al Brașovului, și a călătorit ca deputat pe la Viena și Insbruc, atunci încă l-au aflat pre luminatul scaun episcopesc de harnic de slujba protopopească și noi trebuie să mărturisim că atât preoțimea cât și poporul mirean fu condus înțelepțeste reprezentându-ne pe la înaltele persoane împărătești ce vizitau necurmat încercatele noastre locuri, și în sfârșit 7. Că aflându-se cu lăcuința în Brașov ne vine și nouă ușor și poporeanilor noștri mai ușor să mergem la scaunul protopopesesc, unde cu o cale se pot săvârși și alte trebuințe de cumpărare și vânzare.(...)”.

Urmează 10 semnături autografe ale preoților din: Bod, Feldioara, Ozun, Crizbav, Măeruș, Hărman, Chichiș, “Prejmir”-2 parohii, Frateș. O altă adresă - rugămintă fierbinte - va veni, în același sens de la cei ce nu putuseră participa la prima adunare a parohilor “locului”, 5 parohi și asesori protopopești.

În afara autografelor șagunicene, dosarul acestei numiri beneficiază și de... 19 clauze alăturate chiar de Ioan Petric cererii sale pentru a fi numit protopop. Pe care acesta nu doar le enumeră, ci le și anexează, originale sau copii și, uneori chiar le explică. Dintre ele menționăm: Atestatul de la reprezentanța Bisericii Sf. Nicolae din anul 1843, Atestatul magistratului Brașovului despre purtarea sa morală, Atestatul din partea gen. Schöbel - care “încă mărturisește serviciul cel ostenticios ce l-am făcut prin timpurile cele mai critice ale anilor 848-849”. atestatul “presedintelui militar de la Conscriptia poporului din 1850, prin hârtia sa. Întru asemenea arată înlesnirea ce i-am făcut la

grabnica săvârșire a Conscriptii prin scrierea a 250 côle ce i le-am înfățișat spre întrebuințare de lipsă”, precum și “părinteștile documente episcopești (...) prin care se vădește molțămirea Esseleției Tale (...)”. Documente despre ajutorul ce l-a dat în 10 ani, 1200 fl. v.a., și mijlocirea dăruirii unor moșii la școală, în valoare de 1500 fl. v.a., despre sprijinirea școlarilor orfani și strecini, ca și despre catehizația neplătită și alte activități, nici nu mai amintește. Cererea însă are ca prim argument ceca ce socotește că este mai important: “îndemnul cinstiei parohimii a tractului al 2-lea al Brașovului”, care-l cunoștea ca “defensor al cauzelor matrimoniale” de vreo 15 ani - “ales și întărit”, document reprodus mai sus.

Senzația preoților că EI își aleg protopopul era și reală, dar și bine dirijată de Episcopul Andrei. După scrisoarea a cinci parohi și asesori protopopești am putea să credem că lucrurile chiar stăteau așa. Ei spun: “Depărtarea parohiilor noastre nu ne-au ertat să luăm parte la frânteasca conțelegere și sfătuire ce avu Soborul Scaunului nostru Protopopesesc pentru întregirea acestuia, prin așezarea unui Președinte în capul nostru. Drept aceia ne grăbim și noi a ne alătura smerita noastră cerere ca din temeiurile în acea jalbă a conștraților noștri 10 preoți și asesori aduse să se milostivească” scaunul episcopesc “a ne întări de Protopop pe D. Titular protopop și assesor consistorial Ioan Petric (...)”. Scrisoarea e semnată de parohii din Dobârlau, Lisneu, Feldioara, Apața, Doboli de Jos. Și, într-adevăr, despre o “dictatură” reală nu putea fi vorba. Dovadă că numirea se baza pe argumente incontestabile, iar atunci când ea este discutabilă...se discută, cum a fost cazul pentru Hidveghi. Dar atunci, la Sibiu se manifesta opoziția influentului Nicolae Popea. În același timp, după 10 ani, baza intelectuală a societății românești sătești din zonă se lărgise, orice contestație ulterioară a fost anihilată prin democratizarea reală a alegerilor.

1861- protopop al Protopopiatului Trei Scaune

În anul 1861, situația generală și de “pe teren” va fi alta și, în cazul alegerilor pentru tractul Trei Scaune, au revendicat o altă arondare doar 4 sate. Înlocuirea protopopului de Trei Scaune s-a făcut la moartea parohului bătrân și mult prea depășit de evenimente, Nicolae Popescu de la Kezdi-Mărtănuș. Dacă vom invoca în continuare două documente⁵² cunoscute prin frazele lor de început și prin

logica existenței lor în acele condiții, considerăm că și alte numeroase informații trebuie luate în considerare, chiar pentru a sluji și alte teme.

“Părintelui Protopop Ioan Petric! În conțelegere cu Consistoriul diecesan am aflat cu cale a conrede administrațiunea tractului Protopopesc al Treiscaunelor văduvit Prea Ci. Tale. Aceasta ți se aduce la cunoștință cu aceea ca să cauți a-ți da toată silința întru îndreptarea scăderilor și pestorirea rândului bun în Biserică și școală. Acii alăturatul țirculariu îndreptat către Preoțimea și poporul din Treiscaunelor; să-l trimiți fără amânare spre țirculare și publicare”.

Succint, la obiect, întristat și întristător document de “numire în funcție”! Doar preoților le oferă mai multe informații, dar la fel de “neutre” pentru că sunt inatacabile, acomodându-le și formularisticii vremii.

“Țirculariu.

Cinstită Preoțime și iubitorilor fii sufletești din Tractul protopopesc al Treiscaunelor!

Îndată ce au ajuns la cunoștința mea trista scire despre repozarea în Domnul a Părintelui Administrator protopopesc Nicolae Popescu, am început a cugeta mai serios despre starea cea bisericască și școlară (...) și cu părere de rău trebuie să mărturisesc că eu am aflat-o a fi foarte înapoiată și părăsită. Mălnirea mea însă s-au mărit și mai tare după ce m-am convins deplin că în întreg Tractul pomenit nu se află nici măcar un Preot trecut prin școalele mai înalte și dindestul cvalificat spre a putea duce administrația aceluiași potrivit cerințelor și spiritului de astăzi, carele ar putea îndrepta scăderile și neajunsurile bisericesti și școlare din Tractul acela.

Deci, din privire ca împrejurările acestea, constrâns fiind de cerințele timpului de față și luând în băgare de seamă și o rugăminte, ce mi s-au așternut de către o parte a Preoțimei noastre de acolo, am aflat cu cale, în conțelegere cu Consistoriul diecesan, a încredința administrația Tractului protopopesc al Treiscaunelor Prea Cinstiei Sale Păr. Protopop al 2-lea al Brașovului Ioann Petric până la alte timpuri mai priicioase (textul subliniat a fost tăiat de autor n.n.). Vă provoc dar pre voi toti iubitorilor! ca să priviți în acum pomenitul Părinte Protopop, pre Părintele vostru suferesc mai deaproape, să-l cinstiți ca pe un atare, să-i dați toată ascultarea precum și sprijinirea de lipsă întru administrarea trebilor bisericesti și școlare. Pre lângă care, cu împărtășirea binecuvântării mele arhieresti rumân Al vostru de tot binevoitoriu. Din ședința

Consistorială ținută în Sibiu în 3 iunie 1861”⁵³.

În afara acestei oferte documentare, ni s-a părut interesant să completăm un posibil portret al comemoratului Ioan Petric și cu (doar) câteva fraze și judecăți de valoare care-i aparțin și îl reprezintă mai bine decât orice act (prea) oficial, recurgând la alte două documente oficiale.

1861. În primul⁵⁴, care urma vizitației lui Ioan Petric în noul său tract protopopesc, propune rezolvări punctuale uzuale, cum ar fi cea pentru un salariu dăscălesc mai mare în Zagon, în care să se includă și venitul a 16 galete semănătura dăruită de comună, pentru a putea aduce un dascăl mai învățat (“un pedagog sau gimnazist absolvent”). Se consultă cu părinții pentru a stabili vremea vacanțelor de 3 luni, “*în deosebite vremi ale anului, când au lipsă părinții de ajutorul fiilor săi la economia lor*” etc .

Dar, în textul și subtextul pragmaticului său autor, documentul căpăta dimensiunile unei “alarme” ce privește chestiuni “de viață și de moarte”. de viață cotidiană și de moarte a “simțului național” și a responsabilităților înaintestătorilor locali. Uncle observații de aici erau cunoscute și previzibile, mult întristătoare pentru Episcopul Andrei care, din acest motiv nici nu a crezut că mai e nevoie să se justifice pentru numirea unui aceluiaș protopop pentru tractul Trei Scaune, în persoana celui din Brașov. Cu referire specială la școala românească de aici, aceste observații ating probleme mult mai sensibile, până la persistența nației, în condiții de permanență și vicleană politică potrivnică românilor. Mai mult decât atât, le-am reținut pentru capacitatea lor de a revela în persoana lui Ioan Petric pe omul și patriotul echilibrat (patriot fusesc și indezirabilul Petru Pop!) și, nu în ultimul rând, în aceeași măsură diplomat în tratarea stărilor inflamate din zonă, ceea ce subliniam și la începutul acestui portret de protopop înțelept.

Cu totul frapante sunt însă în acest raport situațiile ce vizează probleme de fond: salvarea simțului național și, implicit, a limbii române, în unele sate cu adevărat primejduite. “*Oamenii cu simț național - scrie Ioan Petric - din satele Cernat, Doboli de Jos, Clușchiș, Ozun și Lisneu să-și deae fiii și fiicele sale harnice de școală în satele vecinate din acest protopopiat unde să învete limba română (! n.n.) într-un an sau doi*”. Soluția cu care vine protopopul, rațională și realizabilă, este ca elevii din aceste sate să meargă la școli românești și să fie în “*evartir*” la familii care să trimită liii în susnu-

mitele sate pentru a învăța limba maghiară în acest fel. *“Ca schimb unul pentru altul nu vor avea nici o cheltuială și vor profita învățând doao limbi, româna și maghiara”*. Întorși acasă de la școlile românești, copiii aceștia *“vor vorbi limba română atât la școală cu conșcolarii săi, cât și acasă (?! n.n.), cu părinții, frații și surorile sale și așa cu generația de acum să va recâștiga limba cea strămoșească română, care s-au pierdut în cele 5 sate însemnate”*.

De situația dramatică revelată și dedusă, Ioan Petric nu ezită să-i facă responsabili și pe preoții, și pe dascălii români. Chiar îi avertiza că vor fi “canoniți” pentru că...se rușinează cu limba lor națională! Textul din care cităm, redactat la limită cu patetismul⁵⁵, este departe de a fi tributar unei viziuni șovine. El îi admiră pe conaționali care-și păstrează identitatea. E aici doar un semnal de alarmă, îndemn patriotic, la rigoare o dispoziție pentru respectarea unui cod moral inalienabil unei nații, chiar și în grelele condiții pe care le trăiau românii din acea zonă. Scrie Ioan Petric: *“să stea fiecare și să cugete oare când s-ar rușina preoții și dascălii și înaintestătorele ungurești de portul și limba lor maghiară și nu o ar vorbi în casale și adunările lor; ci ar vorbi în alta streină, germană sau română (...) luați dară bine seama să nu trageți ura celor binesimțitori asupra-vă și să vă blesteme urmașii (s.n.) (...). Îndemnați pe poporeni să-și schimbe portul săcuiesc în românesc, încet, începând de la gulerul cămeșii (...)*”.

Sigur, ne aflăm într-o situație limită, de care nici Ioan Petric, nici poporeni săi nu au fost scutiți de nenumărate ori și căroră, în bună măsură le-au făcut față, continuând să-și ducă viața pe acest pământ mult încercat. Iar pentru toate acestea, alături de moșii și strămoșii mei, ai multora dintre noi, Ioan Petric merită veșnica noastră recunoștință.

1863. În cel de al doilea⁵⁶, interesant este inclusiv modul în care fostul “student în jure” abordează problemele litigioase din satele cu comunități ortodoxe siesi subordonate și pe care, deși nu-l putem dezvolta acum îndestulător, îl vom invoca prin textul de mai jos. El se referă la cazul concret al “egalităților” dintre comunitățile din zonă, al trascului pe care trebuie să-l urmeze românii în demersurile lor etc. *“Esseleția voastră!*

Conform părintescului eselenței voastre intimat (...) nu am lipsit a refera pe Diregătoria satească din Biefalău, ca să mângâie și pe creștinii noștri de acolo la clădirea unei case de rugă din veniturile satești ale crâșmăritului și ale

pădurelor și a unor pământuri comunale destinate numai pentru zidirea Bisericii reformatate. Ce felii de răspuns negativ ne dădu acea Diregătoria satească, vă veti îndura a vede din aici alăturatul extract protocolar sub %. Smerita mea părere ar fi ca nepăsarea aceasta să o arătăm supremului jude regesc din Singiorgiu Ilustritatei sale Domnului Daniel Imreh, ca să capaciteze pe acea diregătoria satească și să-i arate că dreptatea distribuită așa aduce cu sine, ca și românilor să le dea partea cuvenită din veniturile satești (s.n.). Pre lângă care rămâi(...)”.

Exemplară este și mobilizarea făcută ca urmare a rezultatelor inventarelor din anul 1868, când starea de la Ozun, despre care am mai vorbit cu alt prilej⁵⁷ a provocat nu puține “donatii” în favoarea bisericii numite, mai mult decât săracă la acea dată. Donațiile au avut în frunte pe Episcopul Andrei, urmat imediat de protopopul Ioan și apoi, nu în ultimul rând și nu fără o motivație bine susținută de propaganda superiorul protopopesc, de numeroși credincioși din același mediu. Gesturile acestea au devenit nu doar favorizante pentru o comunitate săracă, ci și un îndemn pentru românii potențiali “benefactori”. Un catalog al documentelor din zonă ne va revela și alte fapte, practicate sub semnul bunului simț național și al gesturilor de bună pomenire.

Din amintirile personale târzii ale protopopului, pentru această perioadă reținem câteva informații care completează sau introduc noi episoade în tabloul sintetic pe care ni l-am propus acum, cum e lista bisericilor și școlilor edificate pe vremea cât a păstorit aceste protopopiate. *“Acestea premise trec la anul 1857, în care trecând de la celea pământesti la cele cerești protopopul al doilea al Brașovului Alexie Verzea fusei ales și întărit de protopop în locul celui decedat, pe care l-am condus până la anul 1884, când a reposat colegul seu Iosif Barac, protopop I al Brașovului. Din acest incident s-a disolvat protopresbiteriatul al II-lea anecșându-se comunele Sânpetru, Presmer, Herman, Feldioara, Rothav și Măgheruș la I-lea protopresbiat al Brașovului, care s-a încredințat subscrisului protopop Ioan Petric, ear celelalte comune: Crisbav cu filia Nou, Apața si Ormenișul la Protopopiatul Trei Scaunelor. La anul... (sic!), murind administratorul Trei Scaunelor Nicolae Popescu, la cererea preoțimeii s-a încredințat administrarea acestui tract protopopului Ioan Petric. Asemenea, în anul (sic!) a răposat protopopul tractului Hăghig, Ioan Moga (rudă după soție n.n.), aces-*

ta protopopiat asemenea s-a încredințat protopopului Ioan Petric, până ce fiul decedatului Ioan Moga a terminat studiile gimnaziale și clericale din Sibiu, căruia apoi ocupând postul de paroh al părintelui seu comuna Előpatak, fu denumit și de administrator al acestui protopopiat. Pe cât timp a condus protopopul Ioan Petric aceste tracturi, sub conducerea sa s-au clădit bisericile din Sita-Buzeu și Marcoș (...) și alte două în Nagy-Ajta și Sânpetru, s-au clădit școli corespunzătoare în Vama Buzeului, în Covasna, Întorsura Buzeului, Zagon, Brețcu, Poiana Sărată, Apața; Crisbav, Nou, Cernatu Săcelelor, Presmer, Sânpetru, Bod, Feldioara, Rotbav, Măgheruș, Stupini, Brașovul vechiu, Brașov-Tocile, s-a ridicat băile de abur la care am contribuit 6000 fl. m. conv. (...) (s.n.).”

Numirea protopopului de Hidveghi, tratată și ea cu alt prilej⁵⁸, preocupată de fenomene specifice vieții cotidiene sau speciale dintr-un grup binecircumscriș în societatea românească, întregește un posibil contur - cât mai aproape de realitate și apropiindu-l de unul ideal - al personajului IOAN PETRIC, pe care suntem îndreptățiți (obligați) să-l tratăm ca pe o PERSONALITATE, măcar zonală.

Familiale

Am întâlnit pentru prima dată numele PETRIC în documentele istoriei revoluției lui Horea de David Prodan⁵⁹. Erau atunci funcționari care nu pactizaseră cu răsculații. Nu știm în ce măsură aceștia au avut vreo legătură directă și apropiată cu familia Petric din Râșnov, urmând ca investigații ulterioare să lămurească astfel de dileme, ale căror rezultate ar fi folositoare istoriei.

Fără a fi lipsit de însușiri personale remarcabile, care, cum am văzut deja, i-au și facilitat o poziție aparte în mediul românesc, intrarea eroului nostru, a lui IOAN PETRIC, în galeria personalităților a fost condiționată și de relațiile sale, și ale altor membri ai familiei și ai prietenilor, fie de rudenie, fie profesional-sociale, anterioare sau ulterioare ascensiunii sale. Numai că atunci, conținutul relațiilor își avea temeiul (aproape) exclusiv pe valoare și încredere verificabilă, ori chiar verificată. Pe primul loc pare a se plasa amiciția tatălui său cu Episcopul Vasile Moga și alte personalități ale lumii clericale din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Sansa asocierii lui și a familiei cu vârful ale societății românești, cum este și firesc,

nu a fost lipsită de efecte importante, care s-au regăsit în epoca de-a lungul a cel puțin 4 generații. Soția sa Zoe, care a trăit până la patriarhală vârstă de 88 ani (a murit în 1907), născută Onițiu (ceea ce, de cele mai multe ori nu omitea să specifice), strănepoată de episcop (cum era și cuscra sa de la Cața) și fiică de negustor, rudă cu intelectuali-patrioți neuitați de analele istoriei ca “martiri” nevoiți să părăsească orașul în care activau, ori creatori de școli, de asemenea⁶⁰.

O importantă relație - până la elucidarea unor situații încă insuficient cercetate (înrudirea sa cu Grigore Matei, comerciant de vază din Sibiu⁶¹, tatăl Sultanei Matei Petric, soție/mamă de avocat în Bocșa Montană) - este cea cu profesorul seminarial Ioan Popescu⁶², prin căsătoria acestuia cu fiica sa Elena. Ginerile său celebru - fiul protopopului de la Cața (jud. Brașov), căruia toți membrii familiei, în afara lui Ioan și a Zoiei, îl numeau “domnul Popescu”, a fost profesor, pedagog, autor de cărți, om de știință necontestat, încât, în septembrie 1877, a fost primit ca membru corespondent în Societatea Academică de la București, viitoarea Academie Română. I s-au oferit posturi universitare în România prin anii 1864/65, dar, nu doar “patriotismul local”, ci numeroase alte considerente, tratate de noi în alt context, au făcut să rămână la Sibiu până la prea grabnicul său sfârșit. Socrul său i-a supraviețuit 10 ani, iar soției acestuia, fiicei sale Elena, 5 ani. Născută în anul 1847, Elena Petric Popescu (+1898) a fost, la rândul său, mama Eugeniei, măritată dr. Vecerdea din Topârcea, care ajunge directorul filialei din Brașov a “Albinei” etc. La înmormântarea protopopului (1903), “capul mării familiei Petric”, observatorul care semnează “Cornel” remarca: “Se vedea între ei și actualul dirigent al filialei “Albina”, Dr. Nicolae Vecerdea. Din fața lui serioasă cetiați responsabilitatea, de care era pătruns, ca succesul al defunctului în cât privește pe numeroasa familie Petric”⁶³. A mai fost și o altă fiică a Elenei, tot Elena măritată “dr. Span”⁶⁴ acesta fiind și el o personalitate de cel mai înalt rang în ierarhia dascălilor români, pedagog și urmaș al socrului său, în tinerețe unul din cei mai intimi prieteni ai lui Elie Miron Cristea; scrisorile lui către acesta erau intitulate întotdeauna “Iubite frate Cristea!”.

Intrarea numai a celor trei mai sus amintiți în mijlocul “Petriceilor” a putut însemna nu doar un înalt standard intelectual al familiei, ci stimulare și sprijin acordat altor tineri din

numeroasa familie, pentru ca fiecare să-și “ros-tuiască” viața între cele mai onorabile coordonate. Nu este greu să se contureze în acest context o impresionantă listă de descendenți din pătura intelectualilor, cu mare impact asupra formării, extensiei, permanentizării, susținerii unei atmosfere cultural-cetățenești și patriotico-naționale în Ardeal. Mai veridici, interesați și semnificativi, frapanți chiar prin ineditul stărilor de acest fel, care, în mod păgubitor, nu ne sunt familiare, sunt cei ce ilustrează formarea copiilor-băieți ai intelectualilor cu resurse puține, extrem de originali pentru noi astăzi. Lipsiți de posibilități materiale și nededați, toți, studiului, ei erau “*inarmați*” cu ceea ce li se insuflase de timpuriu: responsabilitatea față de propriul destin și de “*numele bun al familiei*”.

În 4 februarie 1850, un mic Ioan Petric, fiul lui Ioan “*protopop Din Cetate de la capelă*” este înregistrat ca elev în clasa I care frecventa “*lectiile de desen și științe tehnice*” ale “*arhitectului și magistratului de desen în Săcele c.r. normale din Brașov*”⁶⁵, ulterior un “*moralist*” admirat de toată familia, ajuns “negustor” pe care-l aștepta nu numai un viitor frumos, ci unul frumos pentru că fetele cu stare nu l-ar fi refuzat, nici el scutit de eșecuri. Eugenia Petric “*expune*” la ASTRA în 1862, Dr. Laurențiu Petric și Iacob-preot ...dar câți alți copii, din cei mai mulți de 9 născuți de Zoe Petric nu au fost ei, verii și urmașii lor, elemente ale “*țesăturii*” care constituia suportul noii clase efervescente din Transilvania, mii de fire rezistente întrepătrunse, care-și ocupă fiecare locul bine stabilit în numita “*țesătură*”. Arhiva donată de (probabil) urmașii lui Alexandru Petric, fiul cel mare, ne dă posibilitatea să-i regăsim pe numeroșii frați, veri, unchi, nepoți, în Galați, dar și în București, Buzău, Caracal, Iași, Ploiești, Brăila, Craiova, Graz, “*academici (Romulus)*”, în straie de seminarist (Petru), negustori falși sau realizați (Nicolae, Hariton), funcționari la telegraf și poștă (Alec), uneori șomeri sau aspiranți la însurătoare cu dota de mii de florini, posesorii unei singure perechi de pantaloni (deja prea scurți) și tineri scoși în lume la băi (Vâlcele), niciodată răsfățați, cu simțul răspunderii personale asumate prin buna înțelegere a realităților, dedusă din buna creștere. Mai presus de orice, peste toate textele pluteste parcă spiritul și voința părinților, pentru copiii “*mami*” și “*tati*”. Corespondența invocă și pe “*tusa d-na Bădilă*”,

unchiul protopop Hania și Iacob Bologa cu toate “*neamurile*”, cărora le transmite sărutări și pentru care face și pe pețitorul. Dar și pe Maiorescu, V. A Urechea, Manole Diamandi, și pe cap. Paleologu, pe “*nenea Paul Dunca*”, pe frații Clinceanu (“*neamurile Clinceanilor și Duncăeștilor*”), boieroaica Rusescu, și pe rectorii universităților din cele două capitale culturale din “*Tară*”, și pe călugărul Melchisedec, I. Pușcariu și I. Bădilă. Și chiar pe mitropolitul care cerea doamnei profesor Popescu... pește pentru masa de seară, tocmai când ea scria părinților de la Brașov!

Dr. Cornel Popescu, născut la Sibiu în 29 iulie 1877, a fost hirotonist în 7 sept. 1903 ca preot pentru parohia Toplița Română și ulterior s-a remarcat și ca editor al unor lucrări ale tatălui său. Nepot de fiică al lui Ioan Petric, era absolvent al cursului de filozofie de la Universitatea din Budapesta⁶⁶. În dicționarul lui Lucian Predescu, binecunoscuta “*Enciclopedie Cugetarea*”, reeditată în anul 1999, apare un Ioan I. Petricu, născut în anul 1866 la Satulung, care a murit în anul 1902. E prezentat ca profesor universitar la București, cu studii în Leipzig, colaborator al celebrului savant C. I. Istrati, autor al unor publicații dedicate problemelor chimiei. Numai că, dintr-o regretabilă confuzie, provocatoare la rândul ei de alte confuzii, el este prezentat și ca autorul împreună cu Gavril Munteanu - al cărții pe care am ilustrat-o aici, dedicată combaterii “*stricăciunilor băuturii*”, adică al cărții care, cu certitudine, a fost redactată, în anul 1854 (ceea ce se scrie și în “*Cugetarea*”) cu ani buni înainte de a se naște Ioan I. Mi-a fost profesor de istorie modernă la Universitatea din București, specialist și în metodică predării istoriei, de asemenea, un Aron Petric, ale cărui trăsături erau marcat asemănătoare cu (eventual) ale străbunicului său din fotografia de mai sus.

Dar familia lui Ioan Petric - ca una ce poate fi caracterizantă pentru statutul său - nu era lipsită de griji, de probleme pe care EL trebuia să le rezolve, cu deosebire. Întâi pentru că a fost tatăl a nu mai puțin de 9 copii care-i trăiau în deceniul 7, pe care-i putem regăsi în diverse straturi socio-economice. Și nu a avut doar neamuri care au ajuns în cea mai înaltă societate, sibiană, brașoveană. Fiii săi s-au luptat exemplar cu greutățile vieții, iar nepoții nu i-au fost toți doctori în drept sau preoți. L-a avut, de exemplu și pe fiul Hariton, ajuns băiat de prăvălie - viitor negustor, asemenea bunicului după mamă și unchiului Onițu din Sibiu - la un

frate în Galați din "Tară", precum avea și mătuși neajutorate, care-și puseseră nădejdea în celebra sa moralitate. Exemplificăm astfel de situații - nominalizate deja - prin scrisoarea de mai jos, deși numărul unor astfel de mărturii pentru viața strămtorată și demnă a petriceilor este deosebit de mare.

"Galatzi, 863 octvrie 3/15. Mai trecu anul de când a răposat soția mia Marii (sic!), și tot n-am putut isprăvii cu împărțală, căci soacramia Maria Martinovici neputând veni aici în fața locului, am trebuit prin consulat și prin alți particulari să ne avizăm despre cele de împărțit și până nu voi căpăta carte de desfacere și nu vei produce și Domniata Polița despre paralele (sic!) ce ai la mine în original și nu voi scoate simbria lui Hariton, a fiului Dvoastră, nu se poate să se încheie împărțala nici eu să mă căsătoresc. Deci de vreme ce vine soacra la Galați după Sftia Paraskiva ca să-ți poti căpăta puținele parale ce ai la mine și ca să așezi și pe Hariton la altă prăvalie sau să-l duci acasă la Brașov, fiindcă eu mă desfac de tovarășia avută cu companonul meu, vino dar te rog după 14 ocvrie, cu polița și le voam regula toate frățește și cu bună înțelegere căci și soacramia Martinovicioae are încredere în Sfinția ca și în bărbatul ei răposat, cu care v-ai avut ca frații din copilărie pe la școale. Nepotul Todorake vă dorește foarte (sic!) mult, nu știu de va scăpa din toamna aceasta că merge tot spre râu. Sărutându-vă mâinile cu nepoții de aici împreună și așteptându-vă rămâi al Dvoastră mai mic frate Irimia Petric m.p."⁶⁷.

Protopopul Ioan Petric a fost dat pământului "în ziua de Bobotează", când la "orele 2 p.m., Biserica sf. Nicolae era îndesuită de public, de se strivea om pe om. De la general la cerșitor, de la bogat până la sărac, toate păturile societății din Brașov și din întregul comitat erau reprezentate. Printre onorații am observat: Din partea bisericii evanghelice-luterane pe decanul Dr. Herfurth, paroch în Cristian, parochul abate Edmund Neuriehrer representa biserica rom.-catolică. Mai erau de față: fispanul contele Stefan Lázár, generalul de brigadă Josif Tapeiner, vicespanul Dr. Jekel, primariul Francisc Hiemesch, inspectorul scolar Dr. Pintér, prim-notariul comitatului Panczél s.a.(...) În mijlocul bisericii, sub baldachinul numit de noi 'ceriu', se afla sicriul descoperit, cu corpul mult regretatului protopop (...) cu capu-i albit de ninșori (...) fata lui senină înfațișa simbolul blândității creștinesii. - La dreapta sicriului stăteau numeroasele sale neamuri: venerabila doamna Zoe I. Petric,

încongiurată de copii, nepoți, și strănepoți (...)".

O predică "excelentă" a impresionat cu deosebire, rostită de protopopul temporar Vasile Voina, imediat apoi confirmat ca definitiv de către Consistoriul sibian. "Când a cântat cântărețul Toma Brenciu' cu glasu-i par excellence (sic!) bisericesc cântarea plină de filosofie: Adusu-mi-am aminte de prorocul ce strigă(...) și se părea că toți ascultătorii se gândia la ei înșiși (...). După ce opt preoți (în frunte cu trimisul Mitropolitului Dr. Eusebiu Roșca n.n.), au dus sicriul prin altariu, unde au cântat 'Isaia dântuește', apoi la groapă cu 'în veci pomenirea lui', cântată de toți preoții după frumoasa melodie obicinuită la Sibiu, ne-am despărțit de 'cel din urmă stejar al generației vrednice de laudă, care mult bine (sic!) ni-a făcut'⁶⁸.

Textul acesta are însă o "marcă" specială. Remarca de început a autorului ei (nepotul Cornel) este născută, incontestabil, din sentimentul trist al prea grabnicei uitări - lumea deja se grăbea într-un ritm șocant! - înscris în destinul general uman. "Reportajul" său debutează cu o abia camuflată observație dojenitoare: "Am așteptat ca altcineva mai dibaciu în condeiu decât mine să descrie frumoasa înmormântare a iubitelui, blândului și venerabilului protopop Ioan Petric (cursiv în original n.n.). Văzând însă că așteptarea mea e zadarnică (...)". Și lucrurile stăteau cum intuia reporterul ocazional mult măhnit.

Dar viața mergea înainte! Așteptarea familiei Petric de a se readuce în fața lumii românești personalitatea blândului și înțeleptului protopop n-a fost decât prea îndelungată, și nu zadarnică măcar, pentru că, după o sută de ani, chipul și faptele sale sunt reînviat într-o revistă care-și respectă inclusiv onorantul statut de "memorie a românilor".

Dacă personajelor de care ne ocupăm în ultima vreme într-o abordare sistematică le lipsește strălucirea celor de mare anvergură, această "lipsă" este suplinită de forța elementelor și structurii pe care au constituit-o în "țesătura" noilor vremi de care vorbeam, adeseori fiind chiar mai atrăgătoare - ca personaje istorice - prin marele lor grad de reprezentativitate. Atunci au fost formați cei, sau chiar ei au format pe cei prin care s-au fundamentat atât ideologia cât și acțiunile liderilor, cei care au întretesut trainice legături între românii transilvani din toate categoriile socio-profesionale, pentru că ei puteau stabili cele mai scurte trasee în relația cu "cei mulți", nu în

ultimul rând, toți împreună fiind creatorii României moderne.

***

Ilustrațiile folosite în acest articol provin din fondurile Muzeului Primei Școli Românești din Șcheii Brașovului prin amabilitatea Pr. Prof. Dr. Vasile Olteanu (Portretul lui Ioan Petric), Centrul de Documentare Ecleziastică "Nicolae Colan" din Sfântu Gheorghe, cu spri-

jinul d-rei Drd. Violeta Pătrunjel (Monumentul funerar "Ioan Petric"), Arhivei Mitropolitului Ardealului, cu ajutorul Pr. Arhivist Pătrunjel (Vasile) Nechifor, (din manuscrisele Andrei Șaguna, Zoe și Ioan Petric) cărora le mulțumim și pe această cale. Celelalte provin din colecțiile Complexului Național Muzeal Astra-Sibiu. Fotografia care-l reprezintă pe Petru Span în mijlocul țăranilor din Ilimbav și Marpod-Sibiu a făcut parte din vechile colecții ale Muzeului "Asociațiunii" din Sibiu.

Note

1. *Acte, documente și scrisori din Șcheii Brașovului*. Text ales și stabilit, note de VASILE OLTEAN. București, 1980. În continuare ACTE...

2. Propunem o ilustrare a acestei structuri astfel: 1- Andrei Șaguna, 2 - Ioan Popazu, Partenie Trombițaș etc, 3 - preoții subordonați lor, 4 - liderii din rândul masei poporenilor, 5 - poporenii.

3. Vezi *Angrstia*, Sf. Gheorghe, 4 și 6 din 1999 și 2001.

4. *Ibidem*, nr. 5. 2000.

5. *Arhiva Mitropoliei Ardealului* (în continuare AMA), arhivist Pr. Vasile Nechifor, căruia îi mulțumim și pe această cale pentru frumoasa colaborare pe care o întretine cu cercetătorii arhivi numite Biblioteca Facultății de Teologie "Andrei Șaguna" - Sibiu. Pentru hirotonisiri, vezi și *Protocoloalele sufletelor și cele școlare*, care se păstrează aici începând din anii 1858/1859. Puternica amprentă șaguni-ană de care aceste documente și realități pe care le reflectă, se resimt, chiar prezența numelui și spiritului său în majoritatea textelor evocate, este cel mai firesc lucru. Întâi, pentru că pe vremea când păstora Andrei Șaguna nimic din ce se întâmpla nu era străin de optica sa, de ideile și de atitudinile lui. de corespondența sa pragmatică și normativă, măcar de condiția de a-i fi "*ajuns la ureche neamănat*"! Când cineva ne-a întrebat ce poate găsi despre Șaguna în Sibiu, la Arhiva Mitropoliei, în deplină cunoștință de cauză am răspuns: gândurile sale "*puse pe hârie*", ca și cele ce decurg din subtextul acestora, faptele petrecute în aproape trei decenii șaguniene, ceea ce s-a consemnat, s-a primit și s-a expedit de la Conzistoriu și de la Episcopie (instituții creatoare de arhive), tot ce au realizat sau nu, lideri și subordonați, autorități laice și religioase, slujbași ai Bisericii sau poporeni ortodocși, chiar și fără o relație vizibilă cu persoana și atribuțiile sale. TOTUL poartă o marcă inconfundabilă, cea a lui Andrei Șaguna, ca o proiecție a unei mari personalități asupra unui topos. Astfel, putem folosi această particularitate a subiectului și documentelor noastre și ca pe o invitație - deloc prematură, pentru cei responsabili, moral și instituțional - la pregătirea (tot printr-un demers modern de "*cunoaștere*") BICENTENARULUI ANDREI ȘAGUNA. Să aflăm și să spunem ceea ce nu e cunoscut încă, sau e știut dar trebuie pus în termenii la care ne obligă împrejurările atât de complexe petrecute în VREMEA sa atât de complicată, cel puțin un secol și jumătate încărcat de evenimente majore. Nu în ultimul rând, tot cu acest prilej, va trebui să avem în vedere că spiritul contemporan de "*a face istorie*", inclusiv pentru uzul lectorilor din zilele noastre, este o coordonată de care nu mai putem face abstracție, dacă nu dorim să contribuim la păgu-

bitoarea cădere în desuetudine a interesului pentru trecut.

6. Arhiva Muzeului Școlii Românești din Șcheii Brașovului. *Fond Ioan Petric*. Răspunzând cu deosebită amabilitate nevoii de a corobora informațiile sibiene, domnii Pr. Prof. Dr. Vasile Olteanu și Prof. Dr. Ioan Lăcătușu ne-au facilitat accesul la aceste documente, acum reînnoind mulțumirile noastre pentru această colaborare.

7. ACTE..., p.183.

8. Toate informațiile de acest fel, care nu poartă altă specifică, provin din presa vremii.

9. GEORGE BARITIU, *Părti alese din Istoria Transilvaniei Pe două sute de ani în urmă*, vol. II, Ediția a II-a, Brașov, 1995, p. 168.

10. ACTE..., p.103.

11. *Ibidem*, p. 119.

12. După aceeași sursă, ele se mai află și acum în fondurile muzeului brașovean citat.

13. CANDID C. MUSLEA, *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, vol. I, Brașov, 1943, p. 339. Autorul pe care-l cităm aici este fiul colaboratorului învățătorului G. Moianu, Candid Muslea - învățător care nu s-a preoțit niciodată. Preotul (protopop stavrofor, cu brâu roșu)-profesor, autor premiat de Academia Română, fiul învățătorului, semna Candid C. Muslea. Precizarea aceasta se impune datorită unor inexplicabile și inaceptabile confuzii perpetuate în contribuții brașovene. Cf. *Mitropolia Ardealului*, nr. 9-10, 1975, p. 685.

14. AMA, *Registrul hirotoniților*. Prin Episcopul Andrei Șaguna a intrat în țigma călugărească în 7 mart. 1864, în 8 martie protosingel și în 22 martie arhimandrit.

15. ACTE..., p. 86.

16. *Ibidem*, p. 125.

17. SEBASTIAN STANCA, *Viața și activitatea episcopului Vasile Moga, 1774-1845*, Cluj, 1939, p. 87-89.

18. ACTE..., p.102 și 104-105.

19. AMA, Doc. 849,1851.

20. *Ibidem*, Doc. 912,1857.

21. *Ibidem*, doc. 697, 1863.

22. *Ibidem*, doc. 912, 1857.

23. ACTE..., p. 151.

24. VIRGIL ONITIU, *Dare de seamă la masa studenților*, V, Brașov, 1903.

25. *Ibidem*, p. 28 și 32.

26. Despre activitățile "*de vară*" ale lui Candid Muslea în satul natal, despre "*stupina*" sa, de exemplu, care a "*supraviețuit*" până în deceniul 8 al secolului al XX-lea, am amintit cu alt prilej.

27. VASILE OLTEAN, *Identificarea primei școli pentru*

industria de casă aflată sub egida Bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 9-10. 1975, p. 685.

28. ION MUSLEA, *Cercetări etnografice și de folclor*, vol. II, București, Editura Minerva, 1972, p. 128

29. *Cumidava V*, Brașov, 1973, p.87.

30. GEORGE BARITIU, Op. cit., vol III, p. 652.

31. EUGEN PAVLESCU, *Negoț și meșteșuguri (...)*, București, 1970, p. 393.

32. Cf. și A.G. în *Transilvania*, nr. 5, 2001, p. 24-27.

33. Vezi *Acte urzitoare...*, Sibiu, 1863 și *Telegraful Român*, 1862, passim.

34. Este prima tematică expozițională la români. Vezi *Muzeul ASTRA- istorie și destin*, Sibiu, Editura ASTRA MUSEUM, 2002.

35. ACTE..., p. 195 și 196.

36. *Transilvania*, Număr comemorativ, 1911, p. 560.

37. *Gazeta Transilvaniei*, 1890, nr. 4.

38. Eugen Pavlescu, loc. cit.

39. IL. PUȘCARIU, E. M. CRISTEA și M. VOILEANU, *Biserica Catedrală de la Mitropolia Ortodoxă Română în Sibiu*, Sibiu, 1908, p. 189.

40. Ibidem, p.147.

41. CANDID C. MUSLEA, Op cit., p. 16.

42. Ibidem, p. 232.

43. Idem, vol. II, Brașov, 1946, p.7.

44. Ibidem, p. 255.

45. AMA, doc. 186, 580, din 1861.

46. *Transilvania*, 1911, p. 561.

47. AMA, doc. 9, 1850.

48. AMA, doc. 36, 1861. Evenimentul la care se referă Ioan Petric este cu adevărat de răscruce. De altfel, acesta este direct premegător - nu fără nevoia de a învinge numeroase alte obstacole - al Dietei românești a Transilvaniei de la Sibiu, care a alimentat atâtea nădejdi neonorate de oficialități și de...vremi. Diploma împărețească din 20 oct. încuviința niște vagi "individualități istorico-politice", care nu-i puteau satisface pe români, cu certitudine. Dar, restituindu-se autonomia Ardealului "era nădejde că se va putea valida și elementul românesc ca factor politic hotărâtor". În *Telegraful Român* se scria că e menită "să curățească aluatul cel vechiu și să facă frământătura nouă(...)". Șaguna merge mai departe, convoacă al doilea Sinod al Bisericii Ortodoxe și românii își vor contura și exprima cereri pe care crede că e momentul să le

înainteze "mai sus", cum credea și Ioan Petric. Vezi, IOAN LUPAS, *Mitropoliul Andrei Șaguna*. Sibiu, 1909, p. 230 sqq.

49. *Angvstia*, 5. Sfântu Gheorghe. 2000.

50. AMA, doc. 912. 1857.

51. Un Alexic Verzea apare hirotont diacon cu un an înaintea lui Ioan Petric (1837), în anul 1849 va fi preot și din anul 1863 va sluji în Săcele.

52. AMA, doc. 541, 1861. ambele manuscrise șaguniene.

53. Document invocat în alte locuri ca fiind preluat din lucrarea de diplomă a preotului Ioan Berca, susținută la Institutul Teologic "Andrei Șaguna" din Sibiu, 1976. Mama acestuia făcea parte din familia preoților DIMIAN, se numea Zinca (Zoe de la Brașov !), măritată cu un păstor-pădurar, situație caracterizantă pentru devenirea familiilor românești din zonă, cu ascensiuni de nivel intelectual sau material oscilante, uneori succesive după un algoritm anume. Teologul I. Berca a preluat circulara dintr-un manuscris, cel al pr. EREMA TECUȘAN, *Istoria Bisericii din Covasna*, din anul 1928.

54. *Telegraful Român*, nr. 33-36, 1993, p. 7. Documentul a fost folosit aici parțial.

55. Preluat și în *Protocoloalele de porunci*. Vezi Bibl. Mit. Ard., Colecții speciale, Ms. 89.

56. AMA, doc. 443, 1862.

57. A. G., *Inventare cu bunuri (...)*, în *Angvstia*, 6, Sfântu Gheorghe, 2001, p. 69-70.

58. Idem, *Cu «carul iute»(...)*, în *Angvstia*, 5, 2000, p. 57-78.

59. Cf. Indicii de nume din ambele volume magistrale.

60. Pentru astfel de relații, chiar în numitele familii, vezi și A. G., *Telegraful Român-cronica a neamului. Dinastii noi de intelectuali patrioți transilvani*, în *Telegraful Român*, (număr omagial), nr. 1-4, 2003, p. 4 și 7.

61. Cf. A. G., *Panovicii și Mateii*, mss.

62. Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni de altădată*, Cluj-Napoca, 2002, p. 125

63. *Din Brașov: Înmormântarea protopopului Ioan Petric*, Brașov, 12 ianuarie, 1903, în *Telegraful român*, ian. 1903.

64. Ibidem, p. 289.

65. ACTE..., p. 120.

66. AMA, *Registruul hirotonișilor*.

67. AMA, doc.697, 1863.

68. Vezi nota 63.

Abstract

The Commemoration of Ioan Petric (1903 -2003)

The study is dedicated to the life of a special person, Ioan Petric, Brașov and Treiscaune orthodox archbishop during the years before the Unification on December 1st 1918.

There are pointed out information preserved in different sources. They suggest several relations between the facts capable to present manifestations of the existence in a group or to contribute at the completing of a more "generous" frame for significant circumstances of the time and space in discussion.

The approach of the author is also motivated by a conclusion made at the end of a rather ample archivist research concerning the organisation and functioning of the territorial structures of the Romanian Orthodox Church in the Ardeal of 19th century. In this context, truly remarkable - related to the time events - are only several personalities. But even these ones, due to different reasons seem to be rather forgotten.

In the case of Ioan Petric, it shocks the quality of his numerous actions as archbishop, his individual qualities. We point out the working power, tenacity and his extraordinary tact in the relations with his subordinated priests as well as with the authorities. All these had at its basis a belief in the ideas he sustained.

Ana Grama

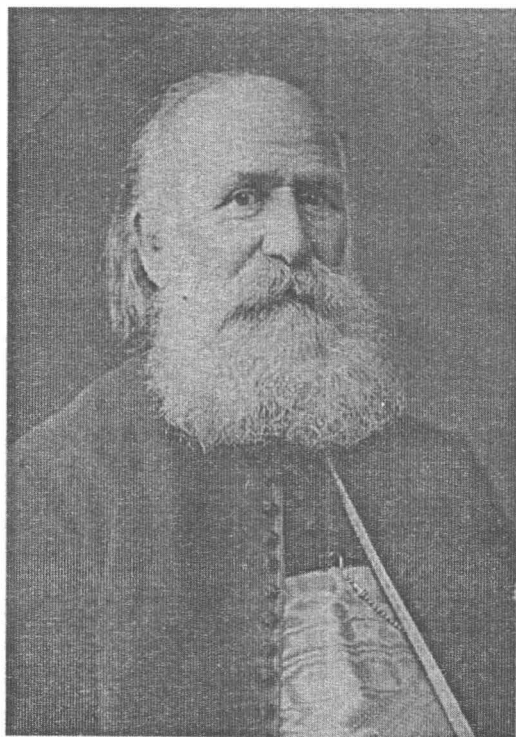

Mitropolitul Andrei Șaguna

Mitropolitul Vasile Moga

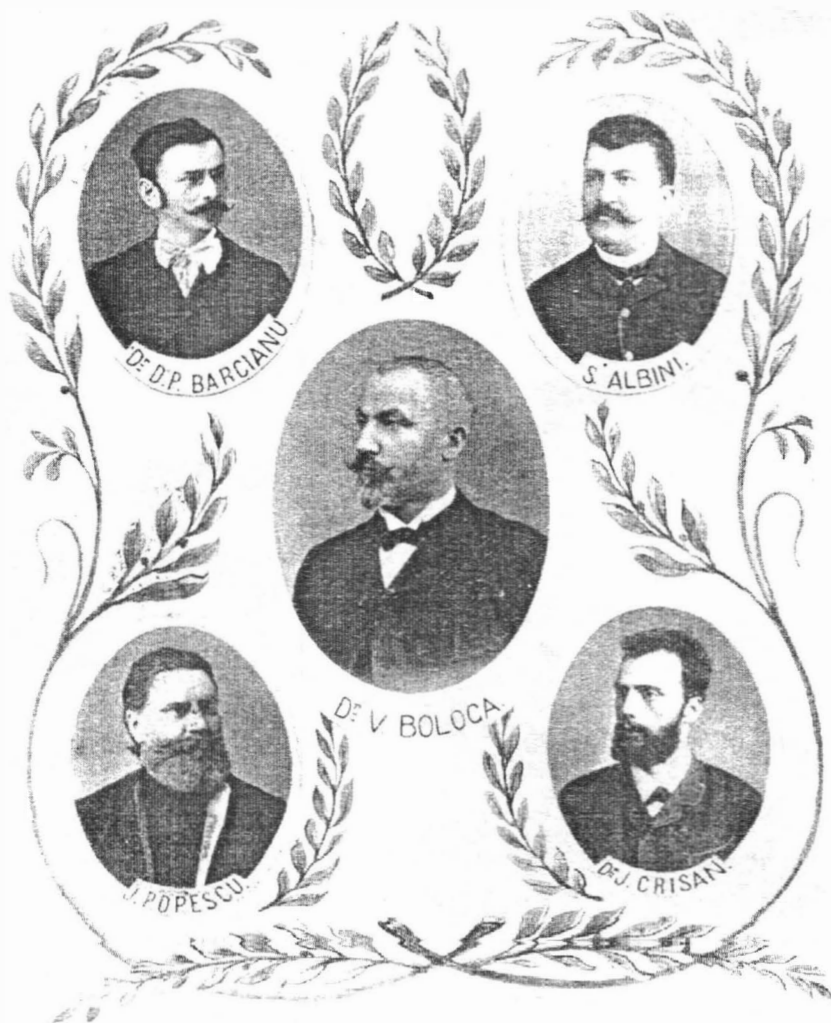
Preotul Ioan Petric

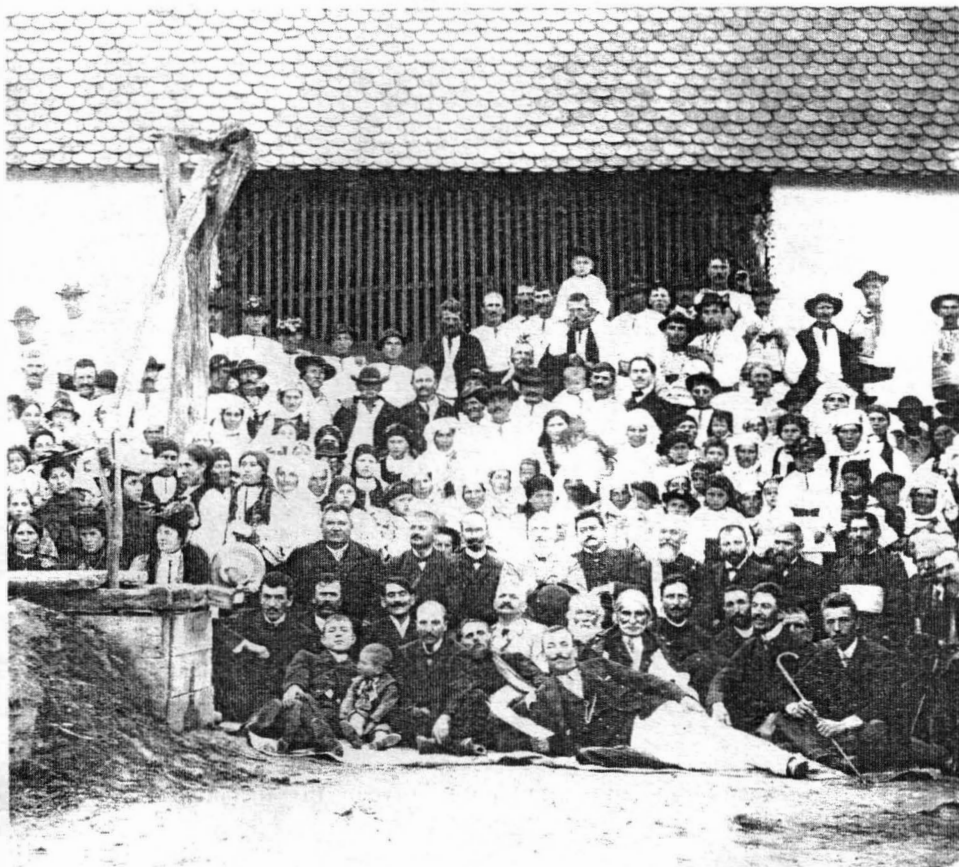
Preotul I. Popescu

Gimnaziul Ortodox "Andrei Saguna" din Braşov

Tablou cu directorii Gimnaziului "Andrei Saguna"

Petru Span în mijlocul țăranilor

ΔΗΦΡΙΚΟΨΑΤΕΛΕ
ΣΤΡΙΑΒΥΧΩΝΙ

ΛΕ ΒΥΔΤΟΡΕΙ

de

ΒΙΝΑΡΣΩ-ΡΑΚΙΩ.

ΔΗΒΙΔΥΤΩΡΙ ΜΑΝΤΩΙΤΟΡΕ

εκδесе шι репродесе Δη ρομπηεште

de

Ioan Petric, imprea шι η. προποσει de actes ρεαριφες, шι Γεαριφά Μαντωά, ερρεκτωρ шι διρεκτωρ аз βιναισιου ρομπηεσά διη Βρασοά.

Εδιτωρ шι προαατωρ:

Γ. ΒΑΡΙΔ.

ΒΡΑΨΟΒΩ, 1854.

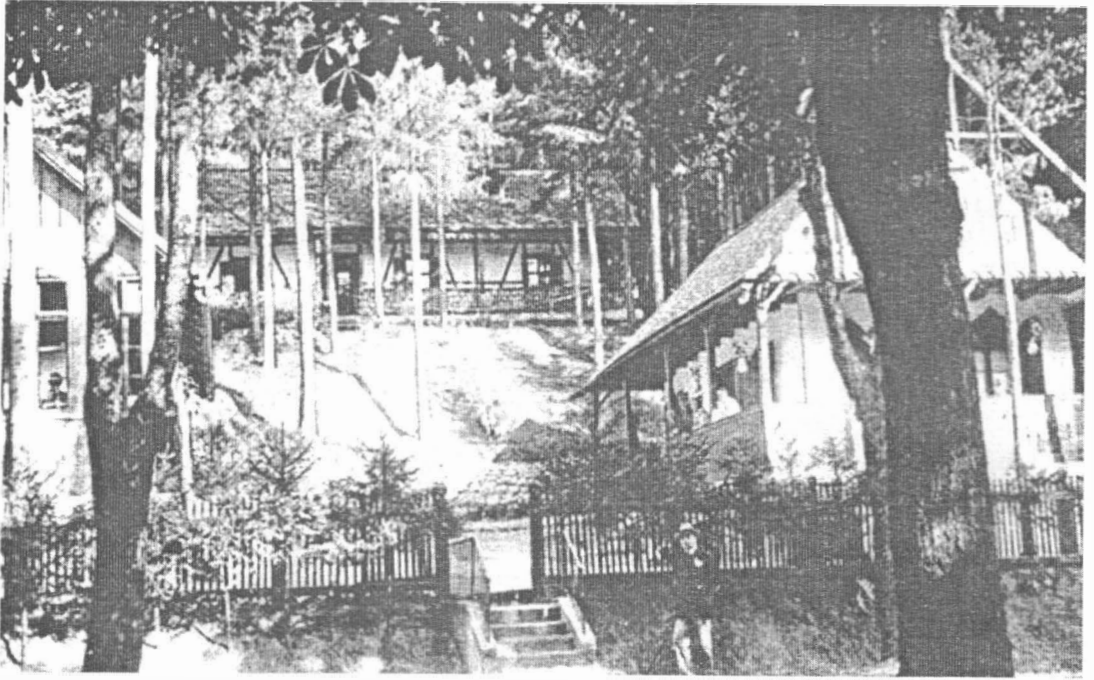
Γεαριφά διη τισογραφία αλ Ρόμπετ & Κομπετ.

Carte din 1854

Constantin Popasu,
comerciant în Brașov.

Comerciant din Brașov

Vilele Orghidan (comerciant brașovean) din Tușnad-Băi

Veclere din Râșnov

pri glicerina
 Comitetului de
 Cercetare
 Manast. E. Popp Precedenta.

Zoi Petricu
 Casierita

A 95/103 Dcla Saamula Protopopofa pe sc. II Profia
 Episcopului Sale d.ualt. Bre' d.ualt.
 lui Domnului Domnu
 Andrei Parone de Laguna
 Episcopu al. Bisericii Orientale in Ad. d.ualt.
 Comandator d.ualt. Ordinii de cop. d.ualt.
 Confiliarii n.ualt. al. Mag. d.ualt. Sale. C. d.ualt. d.ualt.
 E. d.ualt. Sibiin

Alina' lb. b.ualt. d.ualt. lb. am
 a.ualt. sa g.ualt. d.ualt. lb.ualt.
 de f.ualt. lb.ualt. Penina de f.ualt. p.
 mbue din g.ualt. al. p.ualt. in
 totu a.ualt. 200 fl. bal. a.ualt. ka sa.ualt.
 a.ualt. o d.ualt. de f.ualt. sa.ualt.
 s.ualt. de Penina a.ualt. ui a.ualt.

Manuscrise ale lui Andrei Saguna. Zoe și Ioan Petric